

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

KASTAMONU İLİNİN DIŞ TİCARET YAPISI VE
DİNAMİKLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Vildan CIĞLIOĞLU

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ

Karabük
AĞUSTOS/2019

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

KASTAMONU İLİNİN DIŞ TİCARET YAPISI VE
DİNAMİKLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Vildan CIĞLIOĞLU

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ

Karabük
AĞUSTOS/2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	12
BİRİNCİ BÖLÜM	14
1. KASTAMONU’NUN EKONOMİK TARİHÇESİ VE TİCARET YAPISI.....	14
1.1. Kastamonu’nun Tarihçesi	14
1.1.1. Kastamonu İlinin Fiziki ve Sosyal Özellikleri.....	16
1.1.1.1. Nüfus	17
1.1.1.2. Göç	18
1.1.1.2.1. Kültür ve Sanat	19
1.1.1.2.2. Eğitim	21
1.1.1.2.3. Hayat Boyu Öğrenme	21
1.1.2. Kastamonu’nun Genel Özellikleri.....	22
1.1.2.1. Topografik Yapısı.....	22
1.1.2.2. İklim Yapısı.....	22
1.1.2.3. Ulaşım	23
1.1.2.4. Doğal Bitki Örtüsü	23
1.2. KASTAMONU SANCAĞI NARHLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ ..	23
1.2.1. Ticari Gelişimi.....	24
1.2.2. Ticaret Bölgesinin Oluşumunda Çevresel Faktörler	28
İKİNCİ BÖLÜM.....	31
2. DIŞ TİCARET VE TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARET YAPISI	31
2.1. Ticaretin Tanımı ve Ortaya Çıkışı	31
2.2. Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme	32

2.2.1. Ticaret Yapma Engelleri	33
2.3. Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı ve Kastamonu'nun Durumu	35
2.4. Kastamonu'nun Ticari ve Ekonomik Gelişimi	44
2.4.1. Temel Ekonomik Göstergeler	44
2.4.1.1. Üretim.....	45
2.4.1.2. İstihdam.....	45
2.4.1.3. Çalışma Hayatı ve Sosyal Güvenlik	46
2.4.1.4. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk	47
2.4.1.5. Yatırım Teşvik Sistemi ve AB Hibeleri	47
2.4.1.6. Fiyat Düzeyi ve Enflasyon.....	49
2.4.1.7. İş Demografisi	49
2.4.2. Tarım.....	50
2.4.2.1. Tarımsal Yapı ve Tarımsal Alan.....	50
2.4.2.2. Bitkisel Üretim	51
2.4.2.3. Tarla Ürünleri.....	51
2.4.2.4. Yem Bitkileri.....	52
2.4.2.5. Sebze Ürünleri	52
2.4.2.6. Meyve Ürünleri.....	52
2.4.2.7. Örtü Altı Tarım	53
2.4.2.8. Organik Tarım.....	53
2.4.2.9. Hayvansal Üretim.....	53
2.4.2.10. Su Ürünleri.....	54
2.4.3. Orman ve Ormanlık.....	54
2.4.4. Sanayi	57
2.4.4.1. Organize Sanayi Bölgeleri	58
2.4.4.2. Küçük Sanayi Siteleri.....	59
2.4.4.3. İmalat Sanayi	60
2.4.4.4. Küme Potansiyeli ve Üç Yıldız Küme Analizi.....	60
2.4.5. Madencilik	61
2.4.6. Ticaret	61
2.4.7. Turizm.....	68
2.4.8. Ulaştırma	68
2.5. Kastamonu Ticaret Hayatının Önündeki Engeller	69
2.5.1. Vergi oranları	69
2.5.2. Finansa Ulaşım	69

2.5.3. Yetersiz Eğitimli İşgücü	69
2.5.4. Döviz Kuru Regülasyonları.....	69
2.5.5. Vergi Düzenlemeleri Karmaşıklığı.....	70
2.5.6. Etkinsiz Bürokrasi	70
2.5.7. Yetersiz Altyapı.....	70
2.5.8. Politik İstikrarsızlık.....	70
2.5.9. Etkinsiz İnnovasyon Kapasitesi.....	71
2.5.10. Kısıtlayıcı İşgücü Regülasyonları.....	71
2.5.11. Enflasyon	71
2.5.12. Zayıf İş Etiği.....	71
2.5.13. Rüşvet ve Yolsuzluk	72
2.5.14. Devlet İstikrarsızlığı- Çatışma.....	72
2.5.15. Zayıf Kamu Sağlığı.....	72
2.5.16. Suç ve Hırsızlık	72
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	73
3. KASTAMONU DIŞ TİCARETİNDE J-EĞRİSİ ETKİSİNİN ANALİZİ.....	73
3.1. Gereç ve Yöntem.....	73
3.1.1. Araştırmanın Amacı	73
3.1.2. Veri Seti.....	73
3.1.3. Ekonometrik Metodoloji	75
3.1.3.1. Birim Kök Testi	75
3.1.3.2. Eşbütünleşme Analizi.....	78
3.2. Ampirik Analiz	80
3.2.1. Birim Kök Testi Sonuçları	80
3.2.2. ARDL Modeli Tahmin Sonuçları	81
SONUÇ	83
KAYNAKÇA.....	85
TABLolar LİSTESİ	92
ŞEKİLLER LİSTESİ	94
EKLER	95
ÖZGEÇMİŞ	98

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

VİLDAN CİĞLIOĞLU'na ait "KASTAMONU İLİNİN DIŞ TİCARET YAPISI VE DİNAMİKLERİNİN İNCELENMESİ" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından İKTİSAT Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	:Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ	
Danışman Üye	: Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ	.....
Üye	:Doç. Dr. Hayrettin KESGİNGÖZ	
Üye	:Prof. Dr. Ünal ARSLAN	.....
Üye	:.....	.....

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Vildan CİĞLİOĞLU

İmza :

ÖNSÖZ

Çalışmalarım esnasında benden bir an olsun destek ve yardımlarını esirgemeyen, başta annem Hacer KAÇAR, babam Tuncay KAÇAR'a ve sevgili eşim Sefa CİĞLIOĞLU' na teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Yapılan bu çalışmanın, ilk aşamasından tamamlanma aşamasına kadar geçen sürede ve beraber yaptığımız bilimsel çalışmalarda yol gösterdiği ve moral desteğini esirgemediği için çok değerli sayın Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ hocama teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Vildan CİĞLIOĞLU

ÖZ

Kastamonu'nun bilinen tarihi, Hitit imparatorluğu ile başlamıştır. Kastamonu'yu Gasların kurduğu bilinmektedir. Ve Bizans devrinde özellikle Kommenler soyu zamanında "Kastr Kommen" denilmiş ve zamanla "Kastamonu" şekline dönüştüğü bilinmektedir. Nüfusu itibariyle Türkiye'nin 17. Büyük ili konumundadır. Buna rağmen özellikle büyük şehirlere çok göç vermiştir. İlimiz engebeli bir arazi yapısı olması nedeniyle ulaşım yeterince gelişmemiştir. Ama geliştirme çalışmaları devam etmektedir. Ticaret, eski dönemlerde mal değiş-tokuşu ile başlamıştır ve günümüz halini almıştır. Kastamonu'nun dış ticaret hacmi, son yıllarda eskiye oranla pazarlama, tanıtım ve iletişim imkanlarının gelişmesiyle artmıştır. TR82 bölgesinde en yüksek paya sahip ildir. Kastamonu'nun %66'lık ormanlık alanı onun ormancılık sektöründeki ihracatını artmıştır. Yaptığı ihracatları dünyanın çeşitli bölgelerine satmıştır. Örneğin, İtalya, Belçika, Rusya gibi.. Bu yapılan ticaretlerin önünde çeşitli engellerin olduğu saptanmıştır. Vergi oranlarının yüksek olması, finansla ulaşmada zorluk, yetersiz altyapı gibi birçok engel vardır.

Anahtar Kelimeler: Ticaret, dış ticaret, ihracat, ithalat, Kastamonu'nun dış ticareti

ABSTRACT

The known history of started with the Hittite Empire. Kastamonu have been established by Gases. And during the Byzantine period, it was known as “Kastrakommen” during the Kommen's and it became known as Kastamonu later. The population of Kastamonu as the 17th province of Turkey is great. However, it emigrated especially to big cities. As city is a rough terrain, transportation is not developed enough. But development work is ongoing. Trade started with the exchange of goods in the old times and became the present day. Kastamonu's foreign trade value has increased in recent years with the development of marketing, promotion and communication facilities. TR82 is the province with the highest share. Kastamonu's 66% forested area increased its exports in the forestry sector. It has sold its exports to various regions of the world. For example, Italy, Belgium, Russia, etc. There are various obstacles to trade. There are many obstacles such as high tax rates, difficulty in accessing finance, insufficient infrastructure.

Keywords: Trade, foreign trade, export, import, Kastamonu foreign trade

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Kastamonu İlinin Dış Ticaret Yapısı Ve Dinamiklerinin İncelenmesi
Tezin Yazarı	Vildan CIĞLIOĞLU
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	01.08.2019
Tezin Alanı	İktisat
Tezin Yeri	KBÜ SBE / KARABÜK
Tezin Sayfa Sayısı	89
Anahtar Kelimeler	Ticaret, dış ticaret, ihracat, ithalat, Kastamonu'nun dış ticareti

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Analysis Of Foreign Trade Structure And Dynamics City Of Kastamonu
Author of the Thesis	Vildan CIĞLIOĞLU
Advisor of the Thesis	Assoc. Prof. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ
Status of the Thesis	Master's Thesis
Date of the Thesis	01.08.2019
Field of the Thesis	Economy
Place of the Thesis	KBU SBE / KARABUK
Total Page Number	89
Keywords	Trade, Foreign Trade, Export, Importation, Kastamonu Foreign Trade

KISALTMALAR

- ADNKS** : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
- KVMGM** : KÜLTÜR Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Enstitüsü Kurumu
- SEGE** : Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
- GSYH** : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
- GOÜ** : Gelişmekte Olan Ülkeler
- GSKD** : Gayri Safi Katma Değer
- SGP** : Satın Alma Gücü Paritesi
- OSB** : Organize Sanayi Bölgesi
- DPT** : Devlet Planlama Teşkilatı
- KSS** : Küçük Sanayi Sitesi
- OECD** : Organisation For Economic Co-Operation And Development
- TÜFE** : Tüketici Fiyat Endeksi
- ARDL** : Autoregressive-Distributed Lag
- PP** : Phillips-Perron
- ADF** : Augmentet Dickey-Fuller
- REER** : Reel Efektif Döviz Kuru

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Kastamonu'nun dış ticaret yapısı ve dinamiklerinin incelenmesidir. Bu çalışmada, ticaret yapmada karŐılaŐılan güçlükler ve Kastamonu dış ticaretinde J-Eğrisi etkisinin analizi konu alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu tez çalıŐmasının amacı, Kastamonu'nun dış ticaretinin detaylarını dinamikleri ile birlikte araŐtırmak ve dış ticaret üzerindeki etkilerini belirlemek, ortaya çıkan olumsuz etkilerin giderilmesi için yönergeler belirlemektir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada ekonometrik model olarak zaman serileri analiz yöntemi kullanılmıştır. Zaman serileri analizleri, serinin geçmiş dönemdeki değerleri göz önünde bulundurulup değişkenlerin gelecekteki değerleri hakkında tahminde bulunmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KASTAMONU'NUN EKONOMİK TARİHÇESİ VE TİCARET YAPISI

1.1. Kastamonu'nun Tarihçesi

Kuzeybatı Anadolu'da, "Paphlogonia" adıyla anılan, Antik dönemde bölgede yer alan Kastamonu, 9. yüzyıldan itibaren iki Türk beyliğine başkentlik yapmış ve Osmanlı döneminde Anadolu'nun en önemli kentlerinden biri haline gelmiştir. Daha sonra Anadolu Eyaleti'nin sancak merkezlerinden biri olmuştur. Şehir, 19. yüzyılda Kastamonu ilinin yönetim merkezi seçilmiş ve cumhuriyetin ilanından sonra da önemli kent olma özelliğini korumuştur. Kastamonu'nun yönetim merkezi olması onun önemli ekonomik merkez olduğunu kanıtlamaktadır (Eyüpgiller, 1999).

Ticaret, üretilen bir mal ve hizmetin belirli bir fiyat karşılığında tüketiciye ulaşmasını sağlayan alım-satım faaliyetidir. Ticaret genel olarak, iç ve dış ticaret olmak üzere ikiye ayrılır. Dış Ticaret, malların ülke sınırlarının dışına aktarılmasını ve satışını sağlamasıdır. Ve en eski dönemlerde ticaret faaliyeti, mal değiş-tokuşu ile başlamıştır.

Bu çalışmamızın asıl konusu Kastamonu'nun dış ticaret yapısı ve dinamiklerinin incelenmesidir. Kastamonu ve dış ticaret arasındaki ilişki kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır.

Üç bölümden oluşan bu çalışmada; birinci bölümde "Kastamonu'nun Ekonomik Tarihçesi ve Ticaret Yapısı" konu başlığı altında toplanmıştır. Bu bölümde Kastamonu tarihi, fiziki ve sosyal özellikleri ve Kastamonu'nun genel özellikleri konusunda geniş bir bilgi verilmiştir. Bunun yanı sıra Kastamonu'nun ticari ve ekonomik gelişimi üzerine ve ticaret yapma engellerine değinilmiştir.

İkinci bölümde ticaret kavramının ne olduğu, ortaya çıkış süreci, dış ticaret ve ekonomik büyüme ile birlikte Türkiye'nin dış ticaret yapısı incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise Kastamonu'nun dış ticaretinde J eğrisi etkisinin analizi, gereç ve yöntem başlığı altında çeşitli testler yapılmış ve sonuca ulaşılmıştır.

Tarihi kaynaklardan alınan bilgilere göre Kastamonu tarihi Hitit İmparatorluğu ile başlamıştır. Hitit İmparatorluğundan Frigya ve Lidya Krallıklarının hüküm sürdüğü Kastamonu toprakları milattan önce 4.yy'da Perslerin eline geçmiştir. Büyük İskender Anadolu ile birlikte Kastamonu topraklarını milattan önce 4. yy'da Makedonya'ya katmıştır. Milattan önce 1. Yy'da İskender'den sonra bölgeyi ele geçiren Pontus Krallığı, Romalılar tarafından kaldırılmıştır. Kastamonu uzun yıllar Roma İmparatorluğu sınırları içinde kalmıştır. Ve Kastamonu milattan sonra 395 yılında bütün Anadolu gibi Roma İmparatorluğunun parçalanmasıyla Bizans İmparatorluğu'nun himayesi altına girmiştir. Prehistorik çağlardan sonra Gaslar (Gaşkalar) Sümerlerin en eski bir koludur. Gaslar, milattan sonra 1300-2000 yılları arasında Mısırlılar, Suriyeliler ve Kaldelilerle devamlı olarak siyasi, ticari ve kültürel ilişkilerde bulunmuşlar ve hatta Hititlerle de bazen savaşmışlar bazende onlarla dost olmuşlardır. Bütün bu özelliklerden yola çıkarak Gasların sert karakterli, cengâver kişiler olduğunu söylemek mümkündür.

Romalılar döneminde adı Paflagonya (Paphlagoina) olarak bilinen ve bugünkü Kastamonu ve çevresindeki illeri de içine alan Gasların kurduğu bir diğer şehir ise "Timonion" veya "Tumanna" dır. Timonion adından yola çıkarak bazı yazarlar Kastamonu isminin kökü konusunda; bu kelimenin "Gas" ile "Timoni" veya "Tumanna" (Gas ülkesi anlamında) birleşmesinden Kastamonu isminin oluştuğunu söylemişlerdir. Fonetik yönden de bugünkü Kastamonu ismine yakındır.

Diğer bir görüşe göre Kastamonu Romalılar devrinde, Taşköprü'nün il merkezi olduğu dönemde, küçük kendi halinde bir kasaba olduğunu ve Bizans döneminde ve özellikle Kommenler soyu zamanında gelişmeye başladığını ileri sürmüşlerdir. Kommenler soyu zamanında eyalet merkezine büyük bir kale yapılmış ve bu kaleye de Kommenlerin kalesi anlamına gelen "Kastr Kommen" denilmiştir.

Kastamonu'nun ilk olarak Türklerin eline geçmesi, Danişmentliler zamanında Ahmet Gazi'nin Oğlu Gümüş Tekin döneminde ve 1105 yılında gerçekleşmiştir. Kastamonu Danişment hakimiyeti altında yüz yıla yakın bir zaman kalmıştır. Daha sonra 15 yıl süre kadar tekrar Bizanslıların hakimiyeti altına girmiştir.

Şemsettin Yaman Candar komutasındaki ordu 1292 yılında Kastamonu'da Muzafferettin Yavlak Arslan birliğini bozguna uğratmıştır. Daha sonra bozgun esnasında kendisi de öldürülmüştür. Oğlu Mahmutbey, savaşa girmiş ve Şemsettin

Yaman Candar'ı buradan batıya sürmüştür. Kastamonu, Şemsettin Yaman Candar'ın ölümünden sonra Süleyman Paşa tarafından 1309 yılında tekrar zaptedilerek ve toprakları genişletilerek “Candaroğulları Beyliği”ni kurmuş ve Süleyman Paşa Çobanların hâkimiyetine son vermiştir.

Kastamonu Beyliği,1460 yılında İsfendiyarbey'den sonra Osmanlı idaresine girinceye kadar Anadolu'da önemli bir ilim ve kültür merkezi olmuş ve bu alanda birçok ilim adamı yetiştirmiştir. Kastamonu bu özelliğini Osmanlılar zamanında da devam ettirmiştir.

Kastamonu, Fatih Sultan Mehmet'in 1460 yılında Candaroğulları beyliğinin ortadan kaldırılmasından sonra Osmanlı devletine katılmıştır. Kastamonu Millî Mücadele dönemi sırasında lojistik destek açısından ve bölgenin geçiş bölgesi olmasından dolayı ve güvenilir bölge olması nedeniyle büyük yarar sağlamıştır. Özellikle Ankara'ya İnebolu-Kastamonu yoluyla silah, yiyecek, giyecek, para ve cephaneye nakli yapılmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra, Kastamonu, Mustafa Kemal Atatürk'ün Kastamonu ziyareti sırasında "23-31 Ağustos 1925" tarihleri arasında Kıyafet ve Şapka İnkılabı yapmıştır, ve bu olay Cumhuriyet döneminin en önemli olayı olarak tarihin tozlu sayfalarında kayıt altına alınmıştır. Bu süre "Kültür, Tarih ve Sanat Haftası" ismini almıştır (<http://www.kastamonukultur.gov.tr/TR,63806/tarihce.html>).

1.1.1. Kastamonu İlinin Fiziki ve Sosyal Özellikleri

Kastamonu'nun coğrafi özelliklerine baktığımızda 13.108,1 km² lik alana sahip olan bir ildir. Ve Kastamonu batı karadeniz bölgesinde 41 derece 21' kuzey enlemi ile 33 derece 46' doğu boylamları arasında yer alır. Kastamonu'yu doğudan Sinop ve Çorum, güneyden Çankırı, batıdan Bartın ve Karabük, kuzeyini Karadeniz oluşturmuştur. Şehrin deniz seviyesinden yüksekliği 775m' dir (Yaman, 2003).

1.1.1.1. Nüfus

Tablo 1’den hareketle, Kastamonu’nun 2015’de 1065 adet köyü vardır. Ve şehrin yüz ölçümü büyük ve yeryüzü şekilleri engebeli olduğu için idari bölünelere maruz kalmıştır.

Tablo 1. Kastamonu Merkez İlçe Dâhil Toplam 20 İlçeden Oluşmaktadır

	İlçe Sayısı (2012)	Köy Sayısı (2015)	Yüzölçümü (Göl Hariç km ²) (2002)
Kastamonu	20	1.065	13.151,83
TR82	41	1.911	26.433,85
Türkiye	970	18.362	769.503,64

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

İl idari olarak çok bölündüğünden dolayı da altyapı, sağlık, eğitim, ulaşım gibi altyapı hizmetlerinin maliyeti artmaktadır. Kastamonu yüz ölçümü olarak Türkiye’nin 17. büyük ili konumundadır.

Tablo 2. Nüfus Yapısı ile İlgili Genel Göstergeler, 2015

	Kastamonu		TR82		Türkiye	
Genç Nüfus* (15-24 Yaş)	55.822	14,9	111.890	14,7	12.899.667	16,3
Kent Nüfusu*	226.868	60,8	468040	61,7	72.523.134	92,1
Kır Nüfusu*	145.765	39,1	289671	38,2	6.217.919	7,9
Toplam Nüfus (Kişi)	372.633		757.711		78.741.053	
Nüfus Yoğunluğu (Kişi/km ²)	28		29		102	

* Toplam Nüfusun Yüzdesi Olarak Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Tablo 2’den hareketle, 2015 yılı itibarıyla Türkiye genelinde kent nüfusu oranı %92,1’dir. Bölge geneline baktığımızda bu oran %61,7 Kastamonu’daki kent nüfusu oranı ise %60,8’ dir. 2000 yılı ve sonrasındaki yıllara ait bilgilerden hareketle Türkiye ortalamasının kır-kent nüfusu benzer şekilde, kent nüfusundaki oranın payı toplam nüfus oranındaki payı artarken, kır nüfusu oranındaki payının azaldığı görülmektedir. 2015 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi(ADNKS)verilerine göre nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu 10. İl Kastamonu’dur. Bölge olarak ise TR82 Bölgesi TRA1 Düzey 2 Bölgesi’nden (Erzincan, Erzurum, Bayburt) sonra 2. en az yoğun bölgedir.

TR82 Bölgesi’nde olan Kastamonu, Çankırı, Sinop illerinin sosyal yaşantıları ekonomik düzenleri ve idari yapıları yıllar boyunca sürekli farklılık göstermiştir. Kastamonu, Osmanlı Dönemi’nden 1980’li yıllara kadar hep yoğun bir şekilde nüfuslanmıştır. Ülkede uygulanan kalkınma ve nüfus politikalarından dolayı şehirde sürekli bir kırdan kente doğru göç olmuştur ve bu göçün en önemli sonucu ise sanayileşen şehirleri daha da kalabalıklaştırmıştır günümüzde de bu göç hala devam etmektedir. Kırdan kente göçün başka bir sonucu ise tarıma bağımlı olan küçük şehirleri ve küçük kasabaları boşaltmıştır.

Türkiye’de 1950’li yıllardan bugüne kadar olan yapılan bütün göçlerden ve bu göç süreçlerinden en çok etkilenen bölgelerden birisi de Kuzey Anadolu’dur. Göçlerin en çok etkilediği yaş grubu ise 15-64 yaş grubundaki dinamik nüfusedir. Genç nüfusun daha çok göç vermesi ülkedeki ve şehirdeki sosyal yaşantıyı, sosyal yapıyı ve dolayısıyla ekonomik süreçlerini daha derinden etkilemiştir (Kuzka, 2013).

1.1.1.2. Göç

Göçün en önemli etkeni olarak ülke içinde yeterince dağılamayan sosyo-ekonomik yapısı, yine yeterince dağılamayan kültür özellikleri ve doğal unsurları sayabiliriz. Göçü zorunlu hale getiren unsurlar elbette ki önemlidir ve bu unsurları şu şekilde sayabiliriz. İnsanlar daha iyi yaşayabilmek için olduğu bölgeden daha iyi ve daha kaliteli bir hayat tarzını benimsemek isterler. Yine insanların yaşamlarını kolaylaştırmak için daha iyi hizmetlere ulaşmak isterler. Ve kaliteli yaşam için, istek ve arzulara daha rahat ulaşmak için yeni iş arama isteğine giderler. Bunun içinde göç zorunlu hale gelmektedir. Kastamonu’dan yapılan dışarıya göçün temel sebepleri olarak, insanların

daha iyi bir iş bulma ve daha iyi sosyal hak ve imkânlarla ulaşma arzusu gösterebiliriz. Kastamonu özellikle İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlere göç vermiştir (Bkz Tablo 3).

Tablo 3. Net Göç Hızı (%)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Kastamonu	-1,3	1,1	11,6	-1,7	9,5

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Tabloya göre 2012-2013 yıllarında göç hızı diğer yıllara oranla yüksek seyretmektedir. Fakat son yıllarda düşüş göstermekle birlikte 2014-2015 yılları arasında tekrar yükselişe geçmiştir.

1.1.1.2.1. Kültür ve Sanat

Kastamonu dediğimiz zaman, aklımıza gelen önemli bir özelliği zengin bir kültürel yapısının olması gelir. Bu zengin mirasa örnek olarak Kastamonu Kalesi ve Saat Kulesini verebiliriz. Kale Bizans döneminde ve şehri ortadan ikiye bölen ırmağın sağ yakasında yer alır. Kule ise Osmanlı döneminde yapılmıştır ve yine ırmağın diğer karşı yakasında yer alır. Bu zengin hazineler öyle bir yapılmıştır ki kaleye çıktığımızda yahut kuleye çıkıldığında birbirini görebiliriz. Diğer bir kültürel hazine ise geleneksel Türk evlerinin mimari yapısını şehrin her bir noktasında görürüz. Bütün bunlara istinaden birçok ilçemiz kentsel sit kapsamındadır. Örnek olarak; Taşköprü, İnebolu, Küre ve Abana ilçelerini gösterebiliriz. Bu ilçeler yoğun bir şekilde ziyaretçi akınına uğramaktadır. Korunması gereken mimari yapılarımız ve taşınmaz kültür varlıklarımız, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (KVMGM) tarafından 24 saat kayıt ve koruma altına altındadır. Tablo 4'e baktığımızda Kastamonu, TR82 Bölgesi ve Türkiye genelindeki değerli yapıların ve taşınmaz kültür varlıklarının sayılarını görebiliriz. Kastamonu, TR82 Bölgesi'nde 1815 eser ile en çok taşınmaz kültür varlığına sahip olan ildir. Sayının bu denli çok olmasının sebebi tescillenmiş konaklarımızın sayısının fazla olmasıdır.

Tablo 4. Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayıları, 2015

	Kastamonu	TR2	Türkiye
Sivil Mimarlık Örneği	1.310	1.788	65.513
Dinsel Yapılar	159	298	9.403
Kültürel Yapılar	170	276	11.093
İdari Yapılar	37	72	2.753
Askeri Yapılar	20	36	1.077
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	59	69	3.748
Mezarlıklar	48	103	4.176
Şehitlikler	0	2	264
Anıt ve Abideler	4	8	344
Kalıntılar	8	37	2.317
Korumaya Alınan Sokaklar	0	5	61
Toplam	1.815	2.694	100.749

Kaynak: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü web sayfası

Kastamonu tarihi açısından taşınmaz kültür varlıklarının sayıları önemli bir yer tutmaktadır. Tüm Türkiye'ye oranla TR82 bölgesi içinde Kastamonu'da bulunan sivil mimarlıklar, dinsel, kültürel idari, askeri ve endüstriyel yapıların sayısı oldukça yüksektir. Bu yapıların sayısının yüksekliği Kastamonu'ya olan turizmi artırmakta ve şehrin ticaretine katkısı yüksek olmaktadır.

1.1.1.2.2. Eğitim

Aşağıdaki tabloda TR82 bölgesi ve Türkiye genelindeki okuma ve yazma bilen nüfusun, bilmeyenlerin toplam nüfus içindeki oranlarını görmekteyiz. Tabloya göre, TÜİK verilerine göre, Kastamonu’da okuma yazma bilmeyen nüfusun toplam nüfusa oranı %6,84 olup, bu oranın %81’ ini kadınlar oluşturur. İldeki okuma ve yazma bilmeyen nüfus oranı, Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Tablo 5. Okuma Yazma Bilmeyenlerin Toplam Nüfus İçindeki Oranları, 2015 (%)

	Okuma ve Yazma Bilen	Okuma ve Yazma Bilmeyen
Kastamonu	93,16	6,84
Çankırı	94,64	5,36
Sinop	94,64	5,36
TR82	93,98	6,02
Türkiye	96,22	3,78

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

1.1.1.2.3. Hayat Boyu Öğrenme

Millî Eğitim Bakanlığı veya Diyanet İşleri Başkanlığı’nca yapılan, kişilerin eğitim öğretimi dışında kendi bilgi ve beceri kazanmasıdır. Hayat boyu öğrenmede kısıtlama yoktur yani kişilerin yaşı, cinsiyeti, sosyal ve ekonomik yapısı veya eğitim seviyesi bakımdan bir kısıt yoktur. Bu öğrenmede kişilerin ve tüm toplumun meslek hayatındaki başarılarını veya sosyal hayattaki başarılarını etkileyecek şekilde kendi bilgi ve becerilerinin kazanılmasını destekler. Ve bu öğrenme tüm hayata etki edecek şekilde sürekli ve planlı olmalıdır. Tüm kamu kurum ve kuruluşları tarafından, işçi ve işveren meslek kuruluşları ile birlikte sivil toplum kuruluşları tarafından da yürütülmekte ve desteklenmektedir. Ve bu oranları Tablo 6 ‘da görebiliriz.

Tablo 6. Eğitim durumuna göre kursiyer sayıları Kastamonu 2015

	Okumaz	Okur	İlkokul	Ortaokul	İlköğretim	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Okul	Bilinmeyen	Toplam
Kursiyer Sayıları	1308	10650	19049	557	18818	12659	4204	7261	1027	75533

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

1.1.2. Kastamonu'nun Genel Özellikleri

1.1.2.1. Topografik Yapısı

Kastamonu'nun topografik yapısı, genellikle engebeden, dik yamaçlı arazilerden, dağlardan ve yer yer tepelerden oluşmaktadır. Şehrin kuzey bölgesini Batı Karadeniz Dağları oluşturmaktadır. İsfendiyar (Küre) dağları Karadeniz sahiline paralel olarak uzanmakta ve şehrin güney bölgesini Ilgaz dağları çevrelemektedir. Şehrin kuzeyinde Gökırmak ve Araç Çayı yer almakta olup, güneyde ise Devrez Çayı vadileri vardır. Çatalılgaz tepesi şehrin en yüksek noktasında yer alır ve bu tepenin yüksekliği 2565 m'dir. Bölgede ovalık alan yok denecek kadar azdır. Gökırmak Vadisi Daday ve Taşköprü ilçelerini kapsayan Kastamonu'nun en önemli ovasıdır. Küre-Ilgaz arasında ise platolar yer almaktadır. İl içerisindeki akarsular Gökırmak, Devrez Çayı, Araç Çayı ve bunların kollarından oluşmaktadır. Kastamonu kent merkezinin ortasından geçen Karaçomak Deresi Gökırmak Vadisinin bir koludur (K.İ.Y., 1993).

1.1.2.2. İklim Yapısı

Şehrin iklim yapısını incelediğimizde, Kastamonu il sınırları içerisinde sahil şeridi kısmı ılıman iklim yapısına sahipken, iç kesimler ise, Küre dağlarının yüksekliğinin fazla olması ve denize paralel olarak uzanmasından dolayı şehir merkezinin iklimini sert ve karasal olarak kabul etmek mümkündür. İl merkezinde yağış, ilçelere göre farklılıklar göstermektedir. Kastamonu ilinin kıyısı dışında kalan bölgeler kışın çok soğuk, dondurucu ve karlıdır. En yüksek sıcaklık temmuz ayında 38.9 derece ölçülürken, en düşük sıcaklık ise Ocak ayında – 26.9 derece olarak tespit edilmiştir (Asar, 2011).

1.1.2.3. Ulaşım

Kastamonu dağlık yapısı nedeniyle ilk çağlardan beri Anadolu'nun önemli ulaşım yolları dışında kalmıştır. Ticaretin kent merkezi ve yakın çevresiyle sınırlı kalması, bakır, sof ve kereste dışında kayda değer ihracatı olmaması nedeniyle, kentin sıkça uğranılan bir yerleşim merkezi olmadığı bilinmektedir. Candaroğulları Beyliği zamanında Eflani-Taşköprü-Sinop arasında bağlantı olduğu, Kastamonu İnebolu bağlantısının engebeli doğal yapısı nedeniyle bu dönemde çok kullanılmadığı, deniz kıyısına ulaşımın Sinop üzerinden sağlandığı anlaşılmaktadır. XIX. yüzyıl başında Kastamonu, uğrak yerler arasında görülmeye başlanmış, XIX. yüzyılın ikinci yarısında bölgedeki ulaşım ağına canlılık başlamıştır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kentte otomobil ve kamyon trafiği artmıştır. İnebolu, Daday, Taşköprü kazalarına düzenli seferlerle yolcu ve eşya taşınmaktadır. Kastamonu ilinde, engebeden dolayı, demiryolu yoktur. Karayolu ise bölgenin topoğrafik özelliğinden dolayı az geliştiği söylenebilir. Hava yolu taşımacılığı ise yeni yeni faaliyet göstermeye başlamıştır.

1.1.2.4. Doğal Bitki Örtüsü

Kastamonu ilinin %64'lük oranında orman ve fundalıklar önemli bir oranla karşımıza çıkmaktadır. Ormanlar %56'lık orana sahip olarak daha fazladır ve sahil şeridi boyunca dağların sıralanışını görmek mümkündür. Güneye baktığımızda Ilgaz bölgesinde orman örtüsünün sık olduğu ve bunların yaprağını dökmeyen ağaçlardan oluştuğunu görebiliriz. İlde genelde orman ağaçlarının her türlü çeşidi görüldüğü gibi, yağışın çok ve nem oranının yüksek olmasından dolayı oldukça zengin bir orman altı örtüsü de vardır diyebiliriz. İkliminden dolayı ilde tarım yapılamamakta fakat buğday ve baklagil bitkileri yetiştirilebilmektedir. Bunun dışında bitki örtüsünün farklı olduğu alanlarda dikenli bitkiler görülebilmektedir (Asar, 2011).

1.2. Kastamonu Sancağı Narhları ve Değerlendirilmesi

Kastamonu sancağının XVIII. yüzyıl başında ve aynı yüzyılın sonlarında temel gıda ve ihtiyaç maddelerine verilen fiyatları gösterir listeler incelendiğinde, çok çeşitli gıda ve ihtiyaç maddelerinin bulunduğu görülmektedir. 1703 tarihine ait narh listesinde 59 ürün bulunmaktadır. Bu ürünlerin ağırlık ölçüsü olarak bazen kıyye, dirhem, batman ve sehim kullanılırken bazen ise adet kullanılmıştır. Ürünler listesinde ürünün değerini belirtmek için akçe anlamında meblağ kullanılmıştır. Bazı ürünler ise sadece isim olarak

belirtilmiş, herhangi bir fiyat belirtilmemiştir. Ürün hakkında fiyatın belirtilmemiş olması o ürünün fiyatının piyasa şartlarına göre belirlenmesi anlamına geldiği düşünülmektedir (Fidan, 2017: 156).

1.2.1. Ticari Gelişimi

Kastamonu, Antik dönemlerde “Paphlagonia” denilen bölgede yer aldığı için 9. Yüzyıldan beri iki Türk beyliğine başkent olmuştur. Başkentlik yapması Kastamonu’yu Anadolu Eyaleti’nin önemli bir sancak merkezi olmasını sağlamıştır. Daha sonraki yıllarda ise, başkentlik yapması ve önemli bir sancak merkezi olması Kastamonu’yu 19. Yüzyılda Kastamonu’nun yönetim merkezi olarak seçilmesini sağlamıştır. Ve Kastamonu’nun bu özellikleri ona Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da ülkenin en önemli kentlerinden olma biri olma lüksünü tanımıştır. Şehrin yönetim merkezliği yapması tarihte onun önemli bir ekonomik merkez olduğunu göstermektedir. Tabii ki bu konuyu kanıtlamak, alanında yapılmış ve yayınlanmış çalışmaların yeterince azlığı nedeniyle maalesef zordur hatta imkansızdır demek mümkündür. (Eyüpgiller, Kutgün; Topçubaşı, Mine; Polat, 2008:1)

Kastamonu kalkınmada öncelikli iller arasında olmasına karşın kalkınma sürecinin henüz çok başında yer alır. Neden? Çünkü engebeden dolayı kara yolu ulaşımı yeterince geliştirilememiştir. Limanların geliştirilememesinden dolayı İnebolu Limanı gümrüğe sahip olamamıştır. Yine elverişsiz araziden kaynaklı demiryolu ulaşımı yapılamamaktadır. Bütün bu sebepler Kastamonu’nun gelişimini engellemiştir (Aydoğdu, Pamukçu ve Yaşarsoy 2015; Elmas 2012). Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kastamonu, sosyo-kültürel zenginliğe sahip olan, politik geçmişi yüksek olan oldukça önemli bir ildi. Maalesef ki Kastamonu bütün bu önemli özelliklerini günümüzde arar hale gelmiştir. Zira şehir cumhuriyetin ilanı ile çeşitli illere özellikle İstanbul’a çok göç vermiştir, önceki bölümlerde anlatıldığı gibi göçü en çok genç nüfustan vermesi onun üretimi yüksek olan, dinamik bir nüfusu kaybetmesi anlamına gelmiştir (Arslan 2016; İbret 2010). Günümüzde de Kastamonu halen genç nüfusunu kaybetmektedir. Genç nüfusunu kaybeden Kastamonu, 2014 yılı Türkiye İstatistik Enstitüsü Kurumu [TUIK] verilerine göre Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi [SEGE]’nde 47. sırada yer almıştır (Aksoy, 2016: 208). İlin 47. Sırada olması onun sosyal ve ekonomik özellikler bakımından geriye düştüğü yargısını doğrular niteliktedir. Bu olumsuz yargıya karşı olarak Kastamonu turizm sektörü ile sosyal, ekonomik ve

politik özelliklerini geri kazanacak gibi görünmektedir çünkü Kastamonu turizm sektöründe yaptığı atak ile şimdiden ileri boyutlara ulaşmayı kendine hedef (Arslan 2015; Aydoğdu vd. 2015; Babaş 2014).

Kastamonu, Malazgirt Savaşı sonrasında ve Anadolu'nun fethi ile büyük bir oranda nüfus kaybına uğramıştır. Bu mücadeleler sırasında Hıristiyanlar buldukları bölgeyi terk ederek başka illere göç etmişlerdir. Şehirde açılan nüfus boşluğunu ise Türkler doldurmuştur (Köprülü, 1972:86).

İlin ekonomisine baktığımızda en fazla üretimi yapılan tarımsal ürünler başta mısır, şekerpancarı, buğday, fiğ, yonca olmak üzere domates, sarımsak, salatalık, fasulye, barbunya, kestane, elma, fındık ve ceviz gelmektedir.

Kastamonu'da kişi başına düşen GSYH değeri Türkiye ortalamasının yaklaşık % 75'inin altındadır. % 50'sinin üstünde olan bölgeler (son beş yıl) ise orta-düşük gelir düzeyine sahip bölgeler arasında yer almaktadır. Kastamonu'nun kaybettiği nüfus bölgenin büyüme hızının ve GSYH'nın düşmesine sebep olmuştur. Ki buna istinaden ülke ortalamasının oldukça altına düşmüştür. İl, gelir dağılımında ve nüfusun dağılımında en dezavantajlı illerden biri olma özelliğini korumaktadır.

Kastamonu tekstil üretiminde başı çeken iller arasındaydı. XVI. Yüzyıl başlarında tiftik ve ipek yapımı ve kenevir üretimi henüz gelişmemişti (Faroqhi, 2004). Kastamonu tekstil üretiminin önemli bir merkezi olduğundan dolayı en önemli ticari ürünü dokumalarıdır. 1842'de Ainsworth, Kastamonu'da üretilen ünün Ankara'da üretilen sofdan iyi olduğunu, 1862'de Texier, kentteki en önemli geçim kaynağının dokumacılık olduğunu belirtmişlerdir. 1888 yılı salnamesinde geçen bilgilere göre kentte gömlek, yastık örtüsü, yatak çarşafı, perde gibi ürünlerin dokunduğu kaydedilmiştir (Eyüpgiller, 1999).

Şehirde hemen her yerde dokumacılık yapılmaktaydı. Hatta evlerde bile. Dokunan bu Türk kumaşlarının dünyanın çeşitli ülkelerine ihraç edildiği bilinmekteydi. Bunlardan bazıları; Venedik, Cenova, Fransa, İngiltere, Almanya ve İsviçre'dir. Ve dünyanın çeşitli ülkelerinde, Çin'den, İran'dan, Lehistan'dan, de siparişler olmaktadır. Aslında tüm bilgilere göre dokumacılık Kastamonu için oldukça önemliydi.

Urgan üretimi kentin bir başka ihraç malıdır. Ve hammaddesi olan kendirin ziraati bugün olduğu kadar geçmişte de Kastamonuluların çok önemli uğraşlarından. 1832 yılından Kastamonu'dan donanma için 1500 kantar sof tel ve kendir satın alınırdı hatta bu ferman ertesi yıl tekrar yayınlanırdı. Buna bakacak olursak Kastamonu'dan sürekli İstanbul gibi başka illere de urgan ve sof sevkiyatı yapılmaktaydı. Gönderilen kendirlerin takibi için ise Kastamonu'da bir Kendir Eminliği vardı (Uzunçarşılı, 1988). Kentteki bazı önemli hanlar zaman zaman urgancılığın merkezi görevini üstlenmekteydi. Zira bu hanların değişik zamanlarda kendir ve urgan hanı olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Günümüzde İsmail Bey Hanı ile Reisülküttab Hanı arasındaki yol "Kendir Hanı" adını taşımaktayken, urgan ticareti bugünkü Yanık Han'da sürdürülmektedir (Eyüpgiller, 1999).

Bir ihraç malı olmasa da üretimi sadece şehrin ihtiyacını karşılasa da mumculuk ve kandil yağı üretimi şehirde oldukça önemliydi. Mumları üretmek içinse XVIII. yüzyılda Kastamonu'da bir mumhane olduğu bilinmektedir. Ve bu üretimin sadece şehrin cami ve mescitlerine yetecek kadar yapıldığı bilinmektedir. Günümüzde teknolojinin gerisinde kalması sebebiyle üretim yapılmamaktadır.

Kastamonu'nun ekonomik yaşamında dokuma ve urgan kadar hayatın geçiminde önemli yer tutan bir başka iş kolu da bakırcılıktır. Küre'den çıkan bakır cevherinin Kastamonu'da önemli bir üretim ve ticaret hammaddesi olduğu ve İsfendiyar Bey zamanında diğer kentlere ihraç edildiği bilinmektedir (Asar,2011).

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa tiftiğe olan talebini azaltmıştır bu olayda Kastamonu'yu ekonomik açıdan oldukça sarsmıştır (Kastamonu Vilayet Salnamesi,1306). 1888 yılından bir süre önce İstanbul ve diğer bazı illere zahire, hindi, yumurta, tavuk gönderilmeye başlanmıştır ve bu şekilde tiftikten kaynaklanan zararın giderilmesi ümidi artmıştır (Kastamonu Şeriyye Sicilleri Defteri, 1310; 312).

Şehirde, Kastamonu ve çevresinin ihtiyacını karşılamak ve hayatı kolaylaştırmak için şehirde boyacılık ve basmacılık yapılmaktaydı. Bu iki iş birbirinden bağımsız olarak çalışamazdı. Örneğin, şehirde üretilen bezlerin ve kumaşların boyanması için boyahaneler vardı ve bu şekilde üretilen bezler boyahanelerde boyanıyordu. En eski boyacı dükkânı ise 1720 tarihli, kırmızı boyacı Acemoğlu Ahmed idi. Renklerden sadece birkaç tane vardı. 1820 tarihinde kırmızı, mavi ve sair renkleri vardı ve bu olay sadece

21 iş yerinde yapılırdı. 1842’de ise rakam 22 ye çıkıp, bunlardan altısı kırmızı, on altısı mavi boyama yapan boyahaneler vardı. Zamanla boyahanelerin sayısı artmıştır. XVIII. Yüzyılın sonlarına doğru Kastamonu merkezinde 30 civarında basmacı esnafı bulunmaktaydı. 1842’de Kastamonu’da toplamda 32 adet basmacı esnafı vardı. Bu esnafların her birinde yaklaşık 4-8 arasında baskı makinesi bulunmaktaydı (Eyüpgiller,1988). Kentin ekonomik tarihi açısından boyacılar ve basmacılar Kastamonu için oldukça önemli bir iş kolu haline gelmiştir. 1848’lerde boyacılar ve basmacılar arasında birlikte iş yapmaya dair önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlara göre bezleri, astarları kısaca kumaşları renkli olarak basmak basmacı esnafına aitti. Çivid, siyah, yeşil ve becam renkleriyle bez, astar, tülbent, çadır ve saireye boyamak boyacı esnafına özgü kılınmıştı. Tabii her işte olduğu gibi bazı esnafların gizlice “kazan miskini” denen boyayı üretmeleri ve kullanmaları esnafları arasında gerginliğe yol açmış ve bu olay yargıya kadar gitmiştir (Eyüpgiller).

Şehirde üretim yapan esnafların yanı sıra, ticaret (alım-satım) işiyle uğraşan esnaflarda vardı. Ticaret yapan bu esnaflar genellikle yiyecek üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Örneğin, bakkal, kasap, paçacı, tuzcu, duhancı, saka gibi. Bu tip meslekler eğitime ihtiyacı olmayan, herkesin yapabildiği mesleklerdi. Ticaretle uğraşan esnaflar geri dönüşüm gibi yani eski eşyayı alıp yeni eşyayı satan oturakçı denilen yahut eskici, hurdacı, çerçi veya dökmece denilen esnaflardan oluşuyordu. Bu esnaflar sattıkları malları ya hanlardan ya da başka esnaflardan alıp satma şeklindeydi (Maden, 2007).

Ünlü gezgin Evliya Çelebi, Osmanlıda bine yakın meslek grubunun olduğunu söylemiştir. XVIII. Yüzyılın sonlarında Şer’iye sicillerindeki bilgilerde kentte çok farklı esnafların olduğu ve bu esnafların çok farklı zanaatlarla uğraştıkları geçmektedir. Çok farklı kelimesi ise adı geçen esnafların lakaplarından ve söylenen dükkân isimlerinden anlaşılmaktadır. Mesela, Deveciler, Saraçlar ve Çölmekçiler karyesi gibi. Bütün Anadolu’da olduğu gibi Kastamonu’da da yüzyıllar boyunca yapılan ticari olaylar hep buldukları sokaklara ve mahallelere ismi verilmiştir. Aslında bu olay sadece tarihin tozlu sayfalarında kalmamıştır, günümüzde de hala devam etmektedir. Ve geçmişte hangi sokakta hangi ticari faaliyetin yapıldığını bulmak o kadar da zor değildir. Kastamonu sicillerinde geçen XVIII. Yüzyılın sonlarında adı geçen sokak isimleri şunlardır: Döğücüler sokağı, Dökmeciler sokağı, Temürcüler sokağı, Yapucular sokağı,

Kazgancılar sokağı, Kuyumcular sokağı, Huffaflar sokağı, Semerciler sokağı, Mevtayâb sokağı, Deveciler mahallesi.

Kastamonu şerhiye Sicilleri Defterleri'nden bazı iş kolları hakkında kısa bilgiler edinilmektedir. Kıl dokumacılığı yapan muytablar ve koşum-eyer takımları yapan ve bunları süsleyen saraçların, yerel gereksinimleri karşılayacak kapasitede üretimleri olduğu anlaşılmaktadır. Her iki zanaattan cadde isimleri dışında herhangi bir iz kalmamıştır: günümüzde Nasrullah Meydanı'nın önünden geçen yol Saraçlar Caddesi olarak adlandırılmaktadır. Mutaflar Caddesi ise İsmail Bey ve Reisülküttab Hanları önünden geçen yoldur. Kastamonu'daki ticaretin görünümü XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Vilayet Salnameleri aracılığıyla çizilebilmektedir (Eyüpgiller, 1999).

Kastamonu'da ihracı veya ticareti yapılan malların nerelerden geldiğini bulmak mümkündür. Hatta toplumun tükettiği yiyeceklerin ve kullandıkları eşyaların bile isminden nereden alındığını, nereden geldiğini bilmek zor değildir. Buna göre sözünü ettiğimiz dönemde Kastamonu'da Osmancık ve İstanbul kuru üzümü tüketilmekte; Selanik hırka ve peştamali, Adana ve Aydın penbesinin; Sakız halısının; Şam kılıç ve entarisinin; Tokat çemberi ve yorgan yünü; Mısır ve peştamali; Manisa alacası; Kütahya tas ve fincanı; Koçhisar kilimi; Frenk ve kılıcı; Bilecik yastığı; Halep kaftan, kuşağı; Bursa kaytanı; Hatay bohçası; Kırcalı ve Bursa duhanı; Tosya şalı; Antalya ipliği ve Moskov alacası; İstanbul altını; Hind, Kargı ve Köprü destarı, Tire havlusu; Venedik tüfeği; Trablus, Halep, Hama kuşağı; Beypazarı kilim ve seccadesi kullanılıyordu (Maden, 2007).

1.2.2. Ticaret Bölgesinin Oluşumunda Çevresel Faktörler

Karaçomak, güney-kuzey doğrultusunda akan, Gökırmak'ın bir kolu olan diğer adıyla Kastamonu Deresi Kastamonu'yu ikiye bölmektedir. Kent derenin iki yakasından sonra keskin bir eğimle yükselen yamaçlar üzerinde konumlanmıştır. Doğu yönde Sarayüstü Tepesi, batıda kalenin üzerinde yer aldığı tepe, Kastamonu'nun en belirgin yükseltileridir. Yamaçlar, derenin her iki yanında tepe dizileri biçiminde kuzey-güney doğrultusunda devam etmektedir (Eyüpgiller, 1999). Kastamonu'nun en önemli iki trafik aksı derenin iki yakasındaki yollardır. Ankara ve İstanbul karayolları güneyden, Taşköprü ve İnebolu karayolları kuzeyden bu arterlere bağlanmakta, şehirlerarası ulaşımın yükü bu yollara verilmektedir. Kentin güneyinde, Sinanbey Camisi'nin

önünden başlayıp batıya yönelen Kuruçay ve devamında Gümüşlüce Caddesi Kastamonu'nun sınırlayıcı hatlarından biridir (Eyüpgiller, 1999).

Osmanlı-Türk şehirciliğinin ana kurallarından biride kentlerde dini yapıların ve ticari merkezlerin hemen kurulması gerekiyordu. Şehrin gelişmesi ve büyümesi bu merkezlerin kurulmasına bağlıydı. Ticaret hayatı da tıpkı şehrin gelişmesi gibi merkezde kurulan bedestenlerin etrafında geliyordu. Bedesten, tıpkı bir kale gibi ticaret yapılan bölgeyi, tacirleri ve tüccarların değerli mallarını korurdu. Bedestenin bu kadar güvenilir olması onun sağlam ve kagir yapısından kaynaklanmaktaydı (Semavi,2001).

Bedesten tüm Anadolu'da olduğu gibi Kastamonu'nun ticareti için çok önemliydi. Bedestende çeşitli ticaretler yapılırdı örneğin, kumaş, alaca bez, bogazi (astar) gibi.. Kent merkezi dışından gelen tüccarların ürettikleri mallar bedestendeki esnaflar tarafından halka satılırdı (Eyüpgiller:23). Bedestende sadece ticaret yapılmazdı bunun yanında kentin önemli evrakları ve defterleri muhafaza edilirdi. Çarşıların bedestenin etrafında gelişmesi, yakınlarına tüccarın hanlarının yapılıyor olması, bu hanların dükkânları meydana getirmesi ve oluşan dükkânların sokakları meydana getirmesi bedestenin önemini vurgulamaktadır. O devirde din-ırk ayrımı olmaksızın, müslim-gayrimüslim herkes aynı çarşıda ve aynı bedesten içerisinde rahat bir şekilde alışverişini, ticaretini yapabiliyordu. (Öztürk, 2001). Bedesten, Osmanlı döneminde ortaya çıkan bir çeşit ticaret merkeziydi (Eyice:304). Kastamonu'daki ilk bedesten 1468-1474 yılları arasında burada vali olan Şehzade Cem tarafından yaptırılmıştır. Bedestene "Karanlık Bedesten" adı verilmiştir. Karanlık Bedesten 1781 yılında büyük bir yangın geçirmiş ve ardından 1802'de geçirdiği ikinci bir yangın ile harap olmuştur. Daha sonra 1802-1803 yıllarında onarılmıştır (Eyüpgiller, 1988). Bu bedesten sade, basit bir görünüme sahiptir. Her bir kenarı 23 m uzunluğunda olup kare planlı, dört kapılı ve her bir kubbe ile örtülü dokuz bölümden oluşmaktadır. XVIII. Yüzyıl sonlarına doğru iltizam usulüyle bedestenin gelirleri toplanıyordu. 19 Mart 1977 tarihinde bedestendeki dükkânların geliri çeşitli şartlardan dolayı El-HâcHasan'd iltizam edilmiştir. Bu şartlar; görevli olan kişilerin haklarının verilmesi, herhangi bir işleri çıktığında tamirat işlerinin yaptırılması ve 3000 akçeden fazla gelir kalırsa mütevelliyeye gönderilmesi gibi..(KŞS).

Bedesten kadar önemli olan bir diğer ticarethane hanlardı. Ve şehirde inşa edilen ilk hanlar İsmail Bey'in yaptırdığı Deve Hanı ve 1460 tarihli kendi adını verdiği İsmail

Bey Hanı (Kervansaray)'dır. Han, İsmail Bey tarafından külliyesine vakıf olarak yaptırılmıştır. Hanın tüm gelirleri ile külliyenin giderleri karşılanıyordu. Bu yapı iki katlı bir şekilde yapılmıştı(Akşit, 1981). Kurşunlu Han adıyla bilinen bu yapı 1756-1757 yılında restore edilmiştir. Kastamonu ticaret merkezinin ana yapısını Cem Sultan'ın yaptırdığı Karanlık Bedesten ve II. Beyazıd döneminde yapılan Balkapanı, İsmail beyin yaptırdığı Kervansaray oluşturuyordu. Bu ticaret yapılarının varlığı Kastamonu'da önemli derecede bir ticaret potansiyeli olduğunu ispatlamaktadır (Eyüpgiller, s.48).

Kastamonu'da Osmanlılar zamanında ticari hanlardan başka çeşitli hanlar da yapılmıştı. Mesela, Deve Hanı İsmail Bey'in külliyesi içerisinde yer almaktaydı. Acem (Kürkçüoğlu) hanı ise Sinan Bey Camii'ne vakıf olarak inşa edilmişti. Reisülküttap (Urgan) hanı ise 1748'de Reisülküttap Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştı (Tuğlacı, 1985). Kastamonu'nun en eski ticari üstünlüğünü kanıtlayan bu yapılar günümüzde de varlığını sürdüren birer anıt gibi hala ayakta durmaktadır. Bunların dışında Bataklı Zade Hanı, Han-ı Cedid, İmamoğlu Hanı, Nalband Hanı, Tatar Hanı gibi yapılarda vardı (Eyüpgiller, 1999).

İKİNCİ BÖLÜM

2. DIŞ TİCARET VE TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARET YAPISI

2.1. Ticaretin Tanımı ve Ortaya Çıkışı

En eski dönemlerde ticaret faaliyeti, mal değiş-tokuşu ile başlamıştır. Dini törenlerin vazgeçilmezi olan hediye sunma ve karşılığını alma davranışları, daha sonra değiş-tokuş ilkesinin gerisinde kalarak unutulmuş, ticaret kendine özgü adetleri olan ayrı bir faaliyet haline gelmiştir. Değiş-tokuş ilkesi, zamanla ekonomik nedenlerden kaynaklanan arz ve talebin karşılıklı bir eyleme dönüştürülüp, değişerek alışveriş kavramını ortaya çıkarmış ve günümüzdeki şeklini almasını sağlamıştır (Sayılı, 1992).

Dünyada hiçbir ülke ihtiyaçlarını karşılayacak kadar büyük bir kaynağa sahip değildir. Her ülke ihtiyaç duyduğu malların/ürünlerin daha fazlasını ister. Ama tabii ki malın fazla olması onun israf edileceği anlamında gelmez ve buna istinaden ülkeler, ellerinde bulunan fazla malları ihtiyacı olan ülkelere satar, ellerinde az olan malları ise diğer ülkelere satın alır. Böylece ortaya ticaret kavramı çıkmış olur. Bu kavramın yani ülkelerin ticaret yapma sebepleri vardır ki bu sebepler şunlardır:

1. Ülkelerin Üretim Farklılıkları

1.1. Coğrafi Farklılıklar

1.2. İklim

1.3. Teknoloji

1.4. Yetişen İş Gücü ve Bu Gücün Girişimcilik Ruhu

2. Ülkelerin Mallarının Kalite ve Kullanışlılık Açısından Farklı Olması

3. Ülkelerdeki Fiyat Farklılıkları

4. Kişilerin Tüketici Zevkleri

Bunun gibi nedenlerden dolayı ülkeler birbirleriyle ticaret yapar. Ve bu ticaret ülkelerin gelişimine, tanıtımına katkıda bulunur.

2.2. Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme

Adam Smith'in “ dış ticaret ülke ekonomilerini nasıl etkiler? ” sorusu bugüne kadar hep tartışılan bir konu olmuş ve bugünden sonra da tartışılan bir konu olacaktır. Örneğin, klasik iktisatçıların savunduğu “dış ticaret ülkelerin refahını artırır” tezi birçok iktisatçı tarafından bugüne değin geliştirilerek etkisini sürdürmüştür (Gerni, 2008). Diğer taraftan ise post Keynesçiler ekonominin arz değil de talep yönünü dikkate alarak, dış ticaretin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini anlamak için iç tasarruf ve bütçe kısıtına önem vermektedirler (Jayme, 2001: 13-21).

A.Smith ve post Keynesyenlerin anlaşmaya varamadığı dış ticaret ve ekonomik büyümenin birbirini nasıl etkilediği konusu hakkında kesin olarak bir hükme varmak zordur. Bundan dolayı Berg ve Kruger (2003: 6) ekonomik büyüme ve dış ticaret arasındaki ilişkiyi şu şekilde özetlemişlerdir:

- i. Uzun dönemde ölçüğe göre azalan getirilerden çok, sabit getirilerde büyüme yeteneğinin kazanılması;
- ii. Bir ve/veya ikinci maddede ifade edilen durumlar sebebiyle yurtiçi tasarrufların artması ve/veya yabancı sermaye akımlarının daha yüksek bir düzeye ulaşması;
- iii. GOÜ'lerde emek-yoğun çalışıldığından dış ticarete uzmanlaşma sermayenin yüksek bir reel kazanç elde etmesi;
- iv. Dışa açık bir ekonomide ekonomik büyümeyi artırmak için hükümetler üzerinde baskı oluşması;

Dış ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini test eden araştırmalar, son yıllarda ekonometrinin gelişmesiyle artmaktadır. Bu araştırmaların çoğunluğu, yapılan ihracatların ekonominin büyümesine sebep olduğu sonucuna yoğunlaşmış iken, son yıllarda yapılan araştırma sonucunda tam tersi olarak yapılan ithalatın ekonominin büyümesine sebep olduğu ortaya çıkmıştır. Ve bu konuda inceleme yapmışlardır. Yapılan ihracatın ekonomik büyüme üzerinde olan olumlu etkileri, Feder (1982)'nin çalışmasına dayandırılırken, ithalatın ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkileri ise yoğunlukla Grossman ve Helpman (1991), Rivera-Batiz ve Romer (1991), Quah ve Rauch (1990) ile Mazumdar (1996)'ın teorik çalışmalarına dayandırılmaktadır (Gerni, 2008).

2.2.1. Ticaret Yapma Engelleri

Giriş engellerini Bain, endüstride mevcut olan, faal çalışan firmalara oranla yeni girecek olan firmaların avantaj elde edememesi durumu olarak tanımlamıştır (Davut, 2002). Piyasaya giriş engellerini içsel engeller ve dışsal engeller olmak üzere ikiye ayırabiliriz. İçsel (endojen) giriş engelleri dediğimiz engel, piyasada faal olan firmaların, piyasaya yeni girecek olan firmalara giriş yapmalarını zorlaştırmasıdır. Dışsal (eksojen) giriş engelleri ise faal olan firmaların engel çıkarmadığı, tamamen piyasanın yapısından kaynaklanan giriş engelidir (Gablevd, 1995; Dilek ve Top, 2012).

Dünyanın en zor mesleklerinden birisi de şüphesiz girişimciliktir. Ve bir müteşebbisin başarılı olabilmesi için çalışanlarla, yöneticilerle, rakiplerle, tedarikçilerle, devletin her kurumu ile başarılı biçimde iletişim kurabilmesine ve karşısına çıkan zorluklardan pes etmemesine bağlıdır. Nedir bu zorluklar? Girişimci piyasaya girmeden önce karşılaştığı zorluklar ve piyasaya girdikten sonra karşılaştığı zorluklar olarak sıralayabiliriz. Piyasaya giriş yapmadan önce müteşebbislerin karşılaştıkları zorluklar/engeller piyasaya giriş engeli olarak tanımlanmaktadır. Ve bu kavramı iktisat literatürüne Clark, Schumpeter ve Bain kazandırmıştır (Türkkan, 2001).

Firmaların amaçlarına ulaşmada önünde bazı engeller bulur ki bu engeller; vergi oranları, makroekonomik göstergeler, devletin yol açtığı politikadan kaynaklı istikrarsızlık, rüşvet ve yolsuzluk, suç yaygınlığı.. 2015-2016 yılında yapılan Küresel Rekabetçilik raporuna göre Türkiye 51. Sırada yer almıştır. Ve bu raporda Tablo 7'de bulunan ticaret yapmanın önündeki zorluklar ele alınmıştır (Wef, 2015).

Tablo 7. Türkiye’de Ticaret Yapmanın Önünde Engeller

Engeller	Yüzde
Finansa Ulaşım	%12.2
Vergi Oranları	%14
Döviz Kuru Regülasyonları	%11.3
Yetersiz Eğitimli İşgücü	%12
Etkinsiz Bürokrasi	%7.1
Vergi Düzenlemeleri Karmaşıklığı	%8.4
Politik İstikrarsızlık	%6.2
Yetersiz Altyapı	%6.6
Etkinsiz İnnovasyon Kapasitesi	%5.5
Kısıtlayıcı İşgücü Regülasyonları	%5.2
Enflasyon	%5.1
Rüşvet ve Yolsuzluk	%1.5
Zayıf İş Etiği	%2.3
Devlet İstikrarsızlığı- Çatışma	%1.3
Suç ve Hırsızlık	%0.3
Zayıf Kamu Sağlığı	%0.9

Kaynak: WEF, 2015

2.3. Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı ve Kastamonu'nun Durumu

Türkiye'nin geçmiş tarihinden gelen dış ticaretinde yaşanan açığın ve bu açıkların zamanla artması en önemli yapısal sorunları barındırmıştır. 1990'lı yıllar da Türkiye'nin dış ticaret açığının arttığı, bu açığa bağlı olarak döviz ihtiyacının arttığı yıllar olmuş, döviz ihtiyacının karşılanamadığı yıllarda ise döviz krizleri meydana gelmiştir (Aslanoğlu, 2003). Bu başlık altında öncelikle Türkiye'nin dış ticaretinde görülen gelişmeleri açıklayıp daha sonra ise Türkiye'nin ülke grupları ile olan ithalat ve ihracat ticareti açıklanacaktır. Son olarak da ithalatın ve ihracatın sektörel yapısı ortaya konacaktır.

1994 yılında alınan 5 Nisan Kararları ve Kasım 2000 ile Şubat 2001 Krizleri dönemlerinde Türkiye'nin ithalatı, gösterdiği dalgalanmalar haricinde sürekli bir artış halinde olmuştur. İhracat ise sürekli artmıştır. Buna bağlı olarak dış ticaret dengesi bozulmuş ve sürekli açık vermiştir. Dış ticaret hacmine bakıldığında ise gerek ithalat miktarı gerekse ihracat miktarındaki artışlara bağlı olarak sürekli artmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise dış ticaret hacmine bağlı olarak sürekli dalgalı bir yapı sergilemiştir. . Türkiye'nin ihracatındaki en önemli özelliği, farklı alanlardaki sektörlerini ihracata tam olarak yönlendirememiş olmasıdır (Kepenek ve Yentürk, 2000).

Türkiye ekonomisinin son zamanlarda oluşan, gündemi oldukça meşgul eden maddelerden birisi ülkenin cari açığıdır. Cari açığın başlıca nedeni, geçmişte cari hesaplar dengesinde yaşanan açığın sadece Türkiye'de değil diğer yükselen piyasalarda da ekonomik krizle sonuçlanmasıdır. Bunun sonucunda özellikle liberalleşme sonrası, zaten büyük olan açığı daha da büyük bir sermaye girişi karşılamıştır. Yerli paranın değer kazanması, cari açığın daha da büyümesine ve ani ve toplu sermaye çıkışına neden olur. Son dönemde artan cari açığın da benzer bir şekilde, ekonomik bir krize yol açacağı yönünde endişeler olmaktadır. Kapalı ekonominin olduğu dönemde de dışa açık bir ekonominin olduğu dönemde, Türkiye'nin bugüne kadar yaşadığı ekonomik krizlerin başlıca nedeni yüksek cari hesaplar açığıdır. Bir ülkenin beklenen cari hesaplar açığı ve gerçekleşen cari hesaplar açığı arasında, gerçekleşenin lehine bir artı söz konusuysa veya o ülke ağır bir dış borç servisini karşılayabilecek kadar büyük cari hesaplar fazlası veremiyorsa, bir kriz yaşanması muhtemel bir olaydır. Ülkelerin cari hesaplarının açık verme nedenleri o dönemde hakim olunan ekonomik yapısına, döviz kuru ve dış ticaret

rejimine, bağılıdır. Geçmişte Türkiye’de de cari hesaplar dengesinin uzun süreli bozulması, ödemeler dengesinde açığa neden olmuştur ve buna istinaden de ülke ekonomik krizle sonuçlanmıştır. Cari açığın nedenleri 1989’da gerçekleşen finansal liberalleşme öncesinde çok daha farklıydı. Örneğin, 1929 krizi, bu kriz cumhuriyet döneminde yaşanan ilk ekonomik krizdir ve bunun nedeni, Büyük Bunalım döneminde tarım ürünlerindeki fiyatların düşmesi sonucunda o dönemde tüm dış satımı tarım ürünlerinden oluşan Türkiye’nin dış ticaret hadlerinde görülen azalmanın etkisi ile Osmanlı borçlarının ödenmeye başlanmasının bir araya gelerek ödemeler dengesini bozmasıydı. 1953 krizi ise tam tersi olarak, dış ticaret rejiminin serbestleştirilmesi politikasının gereği olarak sınırların kaldırılması sonucunda dış alımda görülen aşırı artıştan kaynaklanmaktaydı. 1989’da gerçekleşen finansal liberalleşme öncesinde, yaşanan krizin nedenleri ise petrol fiyatlarının artışı sonucunda ithalatın yükselişe geçmesi, uygulanan politikalar sonucu dış satımın durmasıdır (Öniş ve Aysan, 2000). Bu tarihten itibaren Türk lirasının aşırı değerlenmesi, yüksek cari hesaplar açığını ortaya çıkardı. Ülkeye doğrudan doğruya giren sıcak para, yani yabancı sermaye, 1994 krizine yol açmıştır. 2001 krizinin sebebi ise Türk lirasında görülen aşırı değerlenme sonucu oluşan kronik enflasyon, gittikçe artan yüksek reel faiz oranları ve gittikçe bozulan borç dinamikleri nedeniyle sorunlar silsilesi altında kalan ekonomiyi istikrara kavuşturmak amacıyla Türkiye’ye büyük miktarda sermaye girişi olmasıydı. Çünkü bu tür programlar, dövizle borçlanan ülkelerin döviz kuru riskinin azaldığı yolunda sinyaller vererek sermaye girişini artırır. Bankaların ve özel sektörün büyük oranda dışarıdan aldığı borçlardan oluşan bu yabancı sermaye girişleri yerli paraya olan talebi artırarak Türk lirasının değer kazanmasına ve dolayısıyla mal ve hizmetlerin dış dengesinde bozulmaya yol açtı (Serdengeçti, 2002).

TR82 bölgesinin dış ticaret hacmi Türkiye içinde genel olarak küçük bir orana sahiptir. Fakat son zamanlarda bölgenin gelişmesi, ihracatının artmasına sebep olmuştur. TÜİK (TR82) verilerine göre, kişi başı ihracatın sıralanmasında Türkiye geneli içerisinde Kastamonu 65, Çankırı 53 ve Sinop 58. dir. Kişi başı ithalat sıralamasında ise Kastamonu 59, Çankırı 41 ve Sinop 73. Sıradadır (Tablo 8).

Tablo 8. Kişi Başı İhracat Miktarı, 2007 – 2011 (ABD Doları)

	2007	2008	2009	2010	2011
Kastamonu	318	723	230	20	81
Sinop	90	82	100	143	125
Çankırı	35	80	99	130	220
TR82	189	395	162	80	126
Türkiye	1520	1846	1408	1545	1805

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu)

Tablo 9’u incelediğimizde, 2014 – 2018 yılları arasında gerçekleşen ihracat miktarı, Kastamonu’nun gerçekleştirdiği ihracat miktarının 5 yıl boyunca dalgalandığını fakat son iki yılda artış gösterdiğini tablodan görmekteyiz.

Tablo 9. İhracat Miktarı, 2014 – 2018 (Bin ABD Doları)

	2014	2015	2016	2017	2018
Kastamonu	43.778	42.993	43.395	92.600	127.871
Çankırı	69.255	67.570	78.790	148.618	183.798
Sinop	25.828	19.529	21.272	19.585	28.623
Türkiye	157.610.157	153.838.871	142.529.583	156.992.940	167.920.756

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı)

2014 – 2018 yılları arasında 5 yılda yapılan ithalat miktarı değişimine bakıldığında, Kastamonu’da gerçekleştirilen ithalat dalgalanmakla birlikte son iki yılda arttığı tablodan görölmektedir (Bkz. Tablo 10). Dış ticaret hacmi açasından Sinop, Kastamonu ve Çankırı illerini geride bırakmayı başarmıştır.

Tablo 10. İthalat Miktarı, 2014 – 2018 (Bin ABD Doları)

	2014	2015	2016	2017	2018
Kastamonu	62.677	159.071	151.934	216.325	244.955
Çankırı	96.886	76.393	95.070	143.363	149.818
Sinop	6.895	0.524	11.118	6.822	11.339
Türkiye	242.177.117	207.234.358	198.618.235	233.799.651	223.047.178

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı)

Türkiye’de ve TR82 bölgesinde dış ticaret yapan firmaların sayısı Tablo 11’de verilmiştir. 2012 yılı itibarıyla Kastamonu’da 26, Çankırı’da 16 ve Sinop’ta 23 firma olmak üzere bölgede toplam 65 adet ihracat yapan firma olduğunu görmekteyiz. 2007 – 2012 yılları arasında bölgede dalgalanmaları görmekteyiz buna rağmen yıllar itibarıyla firma sayısı artmıştır.

Tablo 11: İhracatçı Firma Sayısı, 2007 – 2012

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kastamonu	19	17	29	26	23	26
Çankırı	10	13	19	14	22	23
Sinop	10	12	18	14	18	16
TR82	39	42	66	54	63	66
Türkiye	48.269	48.144	48.591	50.379	53.282	56.441
TR82/TR (%)	0,08	0,09	0,14	0,11	0,12	0,12

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı)

2012 yılı verilerine baktığımızda ithalatçı firma sayısı, Kastamonu’da 37, Çankırı’da 18 ve Sinop’ta 16 firma olarak bölgede toplam 71 ithalat yapan firma olduğunu görmekteyiz (Bkz. Tablo 12)

Tablo 12. İthalatçı Firma Sayısı, 2007 – 2012

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kastamonu	29	31	29	35	35	37
Çankırı	9	13	11	11	23	16
Sinop	17	14	16	16	21	18
TR82	55	58	56	62	79	71
Türkiye	58.936	57.796	55.101	59.262	66.906	64.988
TR82/TR (%)	0,09	0,10	0,10	0,10	0,12	0,11

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı)

Türkiye’de ve TR82 bölgesinde 2011’de yapılan ihracat miktarları Tablo 13’te belirtilmiştir. Bölgenin madencilik ihracatının tamamına yakını Kastamonu tarafından yapılmaktadır. İmalat sektöründe ise Çankırı bölgedeki ihracatın %73’ünü karşılarken, Sinop %18 ve Kastamonu %9’dur.

Tablo 13. Faaliyetlere Göre İhracat Rakamları, 2011 (Bin ABD Doları)

	Tarım ve Ormancılık	İmalat	Madencilik ve Taş Ocağı	Balıkçılık	Toptan ve Perakende Ticaret	Toplam
Kastamonu	78	4.529	15.094	-	9.509	29.210
Çankırı	-	9.769	16	601		25.436
Sinop	15.066	38.931	-	-		38.947
TR82	15.144	53.229	15.110	186.017	9.509	93.593
Türkiye	5.166.596	125.962,537	2.805.449	0,32	631.901	134.906.869
TR82/TR (%)	0,29	0,04	0,54		1,50	0,07

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu)

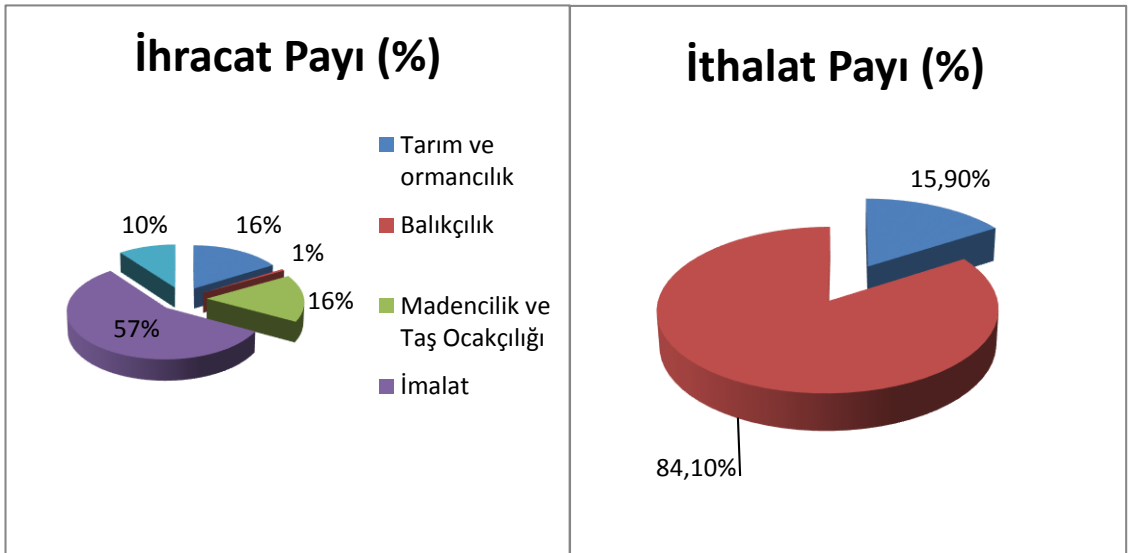
Bölgede ekonomik faaliyetlere göre ithalat dağılımı 2011 yılı verilerine bakıldığında Tablo 14'teki gibidir. Buna göre, bölgede yapılan ithalat imalat, tarım ve ormancılık sektörleriyle sınırlı kalmaktadır.

Tablo 14. Faaliyetlere Göre İthalat Rakamları, 2011 (Bin ABD Doları)

	İmalat	Tarım Hayvancılık	Toplam
Kastamonu	27.224	5.163	32.387
Sinop	4.308	-	4.308
Çankırı	26.406	5.550	31.956
TR82	57.938	10.714	68.652
Türkiye	138.930.287	8.895.184	240.841.676
TR82/TR (%)	0,03	0,12	0,03

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu)

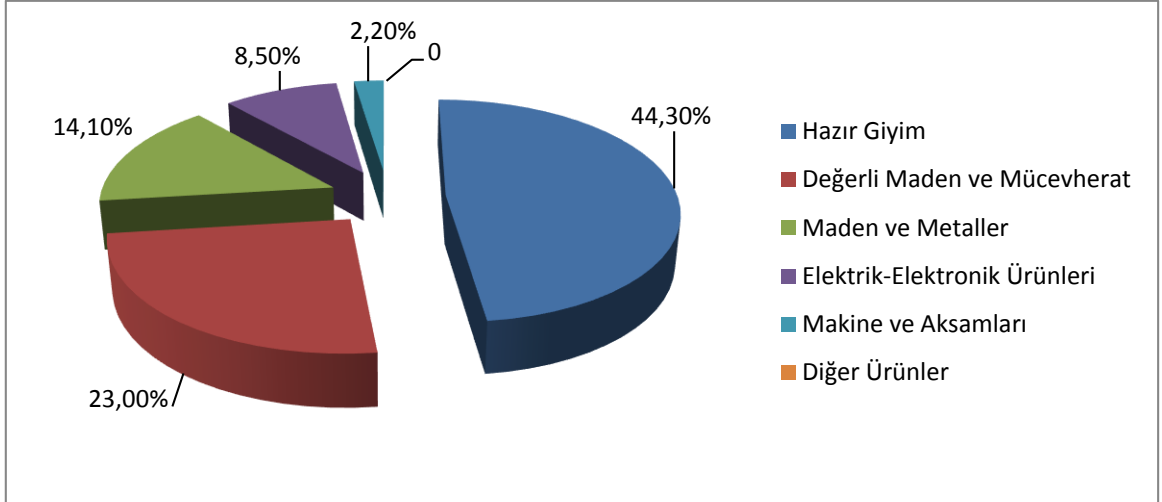
Bölgede 2011 yılı verileri incelendiğinde ihracatın faaliyetlere göre dağılımı Şekil 1’de gösterilmiştir. Bölgede ihracat payı en yüksek payı ile yaklaşık %57’lik bir oran ile imalat sanayi yer almaktadır. İmalat sektörünü ise tarım ve ormancılık %16 ve madencilik sektörleri %16 takip etmektedir.

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu)

Şekil 1. İhracatın ve İthalatın Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı, 2011

Bölgedeki illerin ürün gruplarına göre ihraç ettiği ürünleri incelediğimizde ihracatta, hazır giyim oranı %44,3, değerli maden ve mücevherat oranı %23 ile maden ve metaller oranı %14,1 olduğunu görmekteyiz (Bkz. Şekil 2).

Kaynak: (Türkiye İhracatçılar Meclisi)

Şekil 2. Kastamonu İli Ürün Gruplarına Göre İhracat Dağılımı, 2012

TR82 bölgesinde illere göre ihraç edilen ürün gruplarını incelediğimizde, ürünlerin önemli bir kısmının direkt hammadde olarak ihraç edildiğini görmekteyiz. Bölgenin dış ticaret gelirlerini artırmasında hammaddelerin işlenerek katma değeri yüksek ürünler haline getirilmesi önemli bir rol oynayacaktır.

TR82 bölgesinde ihracatın ülkelere göre dağılımı incelendiğinde Belçika, Rusya, İtalya gibi ülkelere yüksek oranda ihracat yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum ihracatın istikrarlı olması açısından önemli risk faktörlerini içerir. Bölgede yer alan firmaların yabancı firmalara ithalat yapması, onlarla eşleştirme faaliyetlerinin desteklenmesi, pazarda ürün çeşitliliğine sebep olacaktır. Buda yenilikçi ürünlerin pazarda gelişmesine destek olacaktır. Tablo 15’de görüldüğü üzere Kastamonu ihracatının İtalya, Belçika ve Rusya’ya yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 15. Ülkelere Göre İhracatın Dağılımı, 2012 (Bin ABD Doları)

Kastamonu	
Ülke	% Pay
İtalya	27,8
Belçika	24
Rusya	8,7
İspanya	5,9
İran	5,6
Fransa	4,6
Birleşik Krallık	3
Almanya	2,6
İsveç	2,5
Azerbaycan- Nahcivan	2,5
Diğer	12,8

Kaynak: (Türkiye İhracatçılar Meclisi)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Kastamonu'nun ihracat yaptığı ülkeler %27,8 ile İtalya en yüksek paya sahiptir. Daha sonra ise Belçika, Rusya, İspanya olarak devam etmektedir.

2.4. Kastamonu'nun Ticari ve Ekonomik Gelişimi

Kastamonu'nun tarih öncesi dönemdeki ekonomik yaşamı hakkındaki bilgiler maalesef ki sınırlıdır. Osmanlı döneminde, Kastamonu'da üretilen bakır cevheri ve sof cevheri, İsfendiyar Bey zamanında önemli bir ihraç malı olarak bilinirdi. Ve bu cevherler Sinop limanından, Cenevizli ve Venedikli tüccarlara ulaşır yani ticari ve ekonomik ilişkilerde bulunulurdu (Yücel, 1991).

Ünlü seyyah İbnBatuta, XIV. Yüzyılda Kastamonu için, şehrin ekonomisi için; et ve bakliyat gibi yiyecek ürünlerinin ihtiyaç fazlası olduğunu ve bu ürünlerin ucuz bir maliyete alınabildiğini dile getirmiştir (Defréner, 1851).İbnBatuta'nın söylediklerinin tam tersi olarak ise 1840 yıllarında Bore, şehrin ziyareti sırasında Kastamonu'da ekonomik bir yaşamın olmadığını, ticari hayatın zayıf olduğunu, şehrin tek endüstri dalının sepicilik olduğunu söylemiştir. Ve hatta Bore, her yıl sadece bir kez yapılan panayırın ölmek üzere olduğunu dile getirmiştir (Boré, 1840).

2.4.1. Temel Ekonomik Göstergeler

2003 yılında yapılan İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) sıralamasında Kastamonu Türkiye genelinde 51. Sırada yer almıştır. Bazı kuralların değiştirilmesiyle 2011'de tekrar yapılan yeni bir çalışma ile 4 sıra gerileyerek 47. Sıraya ulaşmıştır. Yine 2004 yılında yapılan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi sıralamasında ise ilçe merkezleri sıraya giremezken Kastamonu şehir merkezi ve ilçesi Abana bölgede 2. Gelişmişlik seviyesine ulaşmıştır.

2009 – 2010 yıllarında yapılan İller Arası Rekabetçilik Endeksi Sıralaması'nda ülke genelinde kendine 62 sırayı almıştır (Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu). Aynı kurumun 2013-2014 yıllarında yaptığı rapora göre ise yine ülke genelinde Kastamonu 52. Sırada bulunmaktadır (Şeker M.,Saldanlı A., Bektaş H., 2015)

Türkiye İş Bankasının yaptığı bir çalışmada “Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi” araştırması kapsamında 2010 yılı verilerine göre Kastamonu 53. Sırada olurken, 2012 yılında yapılan çalışmada 58. Sıraya düşüp, bir yıl sonra yani 2013 yılında 51. Sıraya yükselmiştir (Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü, 2015).

2.4.1.1. Üretim

Aşağıdaki (Tablo 16) verilere göre, Türkiye’de ve TR82 bölgesi kapsamında 2007-2011 yılları arasındaki Kişi Başı Gayri Safi Katma Değer (GSKD) TR82 bölgesi için 11.057 TL olurken, Türkiye’de bu rakam 15.500 TL olmaktadır. Bu yıllar arasında GSKD’in yıllar geçtikçe arttığı görülmektedir. 2007-2008 yıllarında TR82 bölgesinin Türkiye’ye oranının azaldığı, bir yıl sonra bu oranın arttığı fakat 2011 yılında ise azaldığı görülmektedir.

Tablo 16. Kişi Başı Gayri Safi Katma Değer, 2007 – 2011 (Cari Fiyatlarla, TL)

	2007	2008	2009	2010	2011
Türkiye	10.744	12.020	12.000	13.406	15.500
TR82	7.756	8.551	8.758	9.930	11.057
TR82/TR (%)	72,2	71,1	73,0	74,1	71,3

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu,2016)

2.4.1.2. İstihdam

Tablo 17 verilerine bakıldığında 2001-2015 yılları arasında yapılan TR82 Bölgesinde ve Türkiye’deki işgücü göstergelerini görmekteyiz. Tabloya göre, TR82 bölgesinin oranları Türkiye’nin oranları ile kıyaslandığında, bölgede işsizliğin oldukça düşük olduğu açıkça görülmektedir. Hatta 2013 yılından itibaren Türkiye’nin işsizlik oranının artışına göre arttığı tablodan anlaşılmaktadır. 2015 yılında Türkiye’deki işgücüne katılım oranı %51,3 iken TR82 bölgesinde %53,5 dir. İşsizlik oranı esas alındığında ise bu oran Türkiye genelinde TR82 bölgesine göre daha yüksektir. İstihdam oranı ise Türkiye’nin ve TR82 bölgesinin oranları birbirine yakın olmakla birlikte bölgede %0,9 luk bir oranla daha yüksektir.

Tablo 17. İşgücü Göstergeleri, 2011 – 2015 (%)

	İşsizlik Oranı		İstihdam Oranı		İşgücüne Katılım Oranı	
	Türkiye	TR82	Türkiye	TR82	Türkiye	TR82
2011	9,8	5,7	45,0	46,7	49,9	59,5
2012	9,2	5,6	45,4	51,5	50,0	54,5
2013	9,7	6,4	45,9	43,5	50,8	46,5
2014	9,9	6,5	45,5	49,8	50,5	53,02
2015	10,03	6,8	46,0	49,9	51,3	53,5

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu,2016)

2.4.1.3. Çalışma Hayatı ve Sosyal Güvenlik

Bu kapsamda Türkiye’de %1,92 lik bir aktif sigortalıların pasif sigortalılara oranı bulunmaktadır. Kastamonu ve TR82 bölgesinin aktif/pasif oranına baktığımızda Türkiye’deki orandan düşük olduğunu görmek mümkündür. Bu oranın düşük olmasının temel sebebi Kastamonu’da yaşayan emekli sayısının çokluğundan kaynaklanmaktadır. Bu oranın yükseltilebilmesi için yeni istihdam alanları yaratarak genç nüfusun çalışması sağlanabilir veya aktif çalışan işletmelerde çalışan sayısının artırımına gidilebilir (Bkz Tablo 18).

Tablo 18. Aktif Sigortalıların Pasif Sigortalılara Oranı, 2015

	Pasif Sigortalılar	Aktif Sigortalılar	Aktif/Pasif Oranı
Kastamonu	67.443	86.949	1,28
TR82	146.333	176.629	1,20
Türkiye	10.808.165	20.773.227	1,92

Kaynak: (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2015)

2.4.1.4. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Türkiye'nin gelir dağılımı yoksulluk çizelgesine baktığımızda ters bir oran görmekteyiz. Örneğin; 2015'te TÜİK'in yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'de yaşayan ve en halkın %20'sini oluşturan en zengin grup, toplam gelirin %45,3'üne sahiptir. Ve yine Türkiye'de yaşayan ve halkın yine %20'sini oluşturan en fakir grup ise toplam gelirin sadece %6,3'üne sahiptir. Şimdi TR82 Bölgesinde olan gelir dağılımı ve yoksulluk çizelgesine bakalım. TR82 bölgesinde yaşayan ve halkın %20'sini oluşturan en zengin grup, toplam gelirin %41,1'ine sahiptir, neredeyse tüm gelirin yarısı kadar, . Ve yine TR82 bölgesinde yaşayan ve halkın yine %20'sini oluşturan en fakir grup ise, toplam gelirin sadece %6,4'üne sahiptir. Türkiye'de ilk %20'lik oranda bulunan kısmın toplam gelirden aldığı payın, en fakir %20'lik oranda bulunan kısma oranı (P80/P20 göstergesi) 7,2 olup, bu oran TR82 Bölgesi için 6,4'dir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2015)

Bütün bu veriler hane halkı kullanılabilir geliri kullanılarak, Türkiye'de Gini Katsayısı 0,386 ve TR82 bölgesi için ise 0,353 olarak hesaplanmıştır. Bölgeler arası bir karşılaştırma yapıldığında TR82 bölgesi 17. Sırada olduğu belirlenmiştir. Bu da demek oluyor ki TR82 bölgesinde gelir dağılımı adaletsizliği yok denecek kadar azdır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2015).

Satın alma Gücü Paritesi (SGP) kullanılarak Türkiye için hesaplanan bölgesel yoksulluk oranı gelire dayalı görelî yoksulluk sınırına göre (Medyan gelirin %50'sine göre) %0,8 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye geneli için şu yorumu yapmam mümkün olabilmektedir. Ülkede yoksulluk oranları kırsal alanlar ve şehir merkezleri ile çok farklı değildir. Hatta bölgede yoksulluk oranı değil de kırsal yoksulluğun yüksek olduğu belirlenmiştir

2.4.1.5. Yatırım Teşvik Sistemi ve AB Hibeleri

2011 yılında Ekonomi Bakanlığınca bir Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması esas alınarak hazırlanan bir Yeni Teşvik Sistemi bir yıl sonra uygulanmaya başlanmıştır. Bu teşvik sistemi 6 bölgeye ayrılmıştır. TR82 bölgeleri içinde yer alan Kastamonu 4. Bölgede, Çankırı ve Sinop 5. Bölgede kalmıştır. Sıralama 1'e yaklaştıkça en gelişmiş bölgelere, 6. Bölgeye yaklaştıkça en az gelişmiş bölgeye gitmektedir. Yani teşvikten

faydalanmak ters orantılı olmayı esas alır. Yani TR82 bölgesi teşvikten yararlanmak için avantajlıdır.

Yeni Teşvik Sistemi 4'e ayrılır. 1.Genel teşvik uygulamaları, 2.Bölgesel teşvik uygulamaları, 3. Büyük ölçekli yatırımlar,4.Stratejik yatırımlar

Teşvikten yararlanabilmek için bazı kriterler mevcuttur; asgari yatırımın miktarı, yatırım yapılacak olan sektör ve bu sektörün stratejik önemi gibi. Kastamonu'nun 4. Bölgede olması ona teşvik sisteminde önemli yararlar sağlamıştır. Örneğin, teşviğin OSB için yapılması ona verilen desteğin bir sonraki seviyede artmasında yardımcı olacaktır. Yani OSB yatırımlarında Kastamonu İli 5. bölgede, Çankırı ve Sinop illeri 6. bölgede bulunan iller ile aynı destek şartlarına sahiptir (Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Ekonomi Bakanlığı'nın sitesindeki data'lara göre; 2001-2016 yıllarında arasında TR82 bölgesi içerisinde yer alan Kastamonu ili için yapılan teşviklerin sektörleri, sayıları, sağladıkları istihdamı, büyük ölçekli ve stratejik yatırımları kapsayan belgeler il düzeyinde Tablo 19 ile ifade edilmiştir.

Tablo 19. 2001 - 2016 Arasında Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri

	Sektör	Belge Adedi	Toplam Sabit Yatırım (Milyon TL)	Toplam İstihdam
TR82	Hizmetler	174	553	2.889
	Enerji	27	1.009	636
	Madencilik	35	500	1093
	İmalat	334	3.606	19.602
	Tarım	13	77	374
	Toplam	583	5.745	24.594
Kastamonu	Hizmetler	93	353	1.724
	Enerji	13	345	287
	Madencilik	22	330	921
	İmalat	135	71	6.316
	Tarım	7	32	203
	Toplam	270	1.723	9.541

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı, 2015)

Tabloya göre Kastamonu'da öne çıkan sektör ilk olarak imalat sektörü ve onu hizmetler sektörü takip etmektedir.

2.4.1.6. Fiyat Düzeyi ve Enflasyon

TÜİK'in 2014'te, genel fiyat düzeyinin 100 esas alınarak yapılan bir fiyat düzeyi karşılaştırmasında Türkiye genelinde TR82 bölgesinin 17. Sırada olduğu bilinmektedir. Fiyat düzeyi en yüksek olan bölgeler İstanbul (114), Ankara (107), İzmir (106) dir. TRC3 bölgesinde bulunan Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt ise en düşük olduğu bölgedir. Şöyle örneklemek gerekirse, Mardin'de 10 TL ile satın alınabilen bir mal, İstanbul'da 32 TL, İzmir'de 24 TL, Ankara'da 29 TL ve TR82 bölgesinde 15 TL ile satın alınabilir. (Türkiye İstatistik Kurumu, 2014).

2.4.1.7. İş Demografisi

Bir işletmeyi kurmak yahut bir yere yatırım yapmak için bölgenin pazara yakın olması, kalifiye işgücünün sağlam olması ve altyapısının eksiksiz olması gerekmektedir. İşletmenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için ve istikrarlı faaliyet gösterebilmesi için ise işletmenin geniş çevrelere tanıtımının ve pazarlamasının iyi yapılması, işletmenin kurumsallığının geliştirilmesi ve işletme çalışanlarının birlikte iş yapabilmesi gereklidir. Maalesef ki bölgenin ve Türkiye'nin en büyük ve en önemli eksikliği çalışanların birlikte iş yapabilme kültürünün olmamasıdır veya gelişmemesidir. Bundan dolayı, işletmelere işletmelerinin sağlıklı olabilmesi için büyük bir yük binmektedir. Şöyle ki işletmelerinin fiziki olarak alt yapılarında olan eksikliği gidermeleri gerekmektedir. Çalışanların birlikte sağlıklı bir iş yapabilmesi için sürekli eğitimlere tabii tutulması gerekmektedir. Kurumsallaşmadığından yahut kalifiye işgücüne sahip olamadığından kapanan ve tasviye edilen şirketlerin rakamları Tablo 20 'de verilmiştir..

Tablo 20. Kurulan, Tasfiye Edilen ve Kapanan Şirket Sayıları

	2014			2015		
	Kapanan	Tasviye	Kurulan	Kapanan	Tasviye	Kurulan
Kastamonu	25	23	88	19	14	102
TR82	41	40	158	32	28	203
Türkiye	14.002	14.499	57.710	19.061	11.529	66.701

Kaynak: (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği 2014-2015 Erişim tarihi 23.11.2016).

2.4.2. Tarım

Türkiye’de tarımın milli gelirdeki payı giderek düşmüştür bunun sebebi olarak ise 1980’li yıllardan itibaren sanayileşmeye tarımdan daha çok önem verilmesi ve özelleştirme süreçlerinin hızlanması görülebilir. Buna göre 1987 yılında tarımın gayrisafi yurtiçi hasıladaki (GSYH) payı sabit fiyatlarla %17,7 iken 1998 yılında %12,5 2014 yılında ise %8,8 olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu, 2014). Yıllar geçtikçe, sanayileşme süreci hızlandıkça tarımın değeri düşmüştür. Bu değer düşmesine rağmen ülkenin kırsal alanlarında küçük aile işletmelerinin geçim kaynağı hala tarımsal faaliyetlerdir. Tarım sektörünün ülke genelinde gerilemesine karşın, TR82 bölgesinde ve özellikle Kastamonu’da 2015 yılında %46,4’lük bir oranla en önemli istihdam kaynağı hala tarım sektörüdür (Türkiye İstatistik Kurumu, 2016).

2.4.2.1. Tarımsal Yapı ve Tarımsal Alan

Önceki bölümden hareketle, Kastamonu önemli tarım arazilerinin yoğun olduğu bölgedir. Ve Karadeniz Bölgesiyle İç Anadolu Bölgesi arasında köprü niteliğinde olan bir geçiş bölgesidir. Genel olarak, Kastamonu dağlık ve engebeli arazilerden oluşmakta olup %66’sı ormanlık alanlardır. Kastamonu şehir merkezinde genel olarak karasal iklim hâkimdir. Engebeden kaynaklı tarım yapılabilecek araziler parçalı ve dağınık bir halde konumlanmıştır. Bu sebepten dolayı da tarımda modern teknik aletler ve teknolojilerin kullanımı zordur. Kırsal alanlardaki tarımsal faaliyetler yoğun olarak küçük aile işletmesi olarak yapılmaktadır. Küçük aile işletmeleri istihdam azlığı nedeniyle üretimde verimliliği etkilemekte ve ekonomik üretimi zorlaştırmaktadır. Yine bu tür aile işletmelerinin fazla olması üretimde ilerlemek yerine gerilemeye ve örgütlenememekten kaynaklı aktif pazar kurulamamaktadır. Tablo 21’de TR82 bölgesinde işlenen toplam tarımsal alan Türkiye’de işlenen tarımsal alanın sadece %2’sini oluşturduğunu görebiliriz. Yine tablodan hareketle Kastamonu TR82 bölgesinde yem ve süs bitkileri üretim alanı bakımından öne çıktığını söyleyebiliriz.

Tablo 21. Tarımsal Alan Dağılımı, 2014 (%)

Hektar	Toplam İşlenen T.A.		İşlenen T.A./Nadas	İşlenen T.A.	İşlenen T.A./Sebze	Toplam U.Ö.B.A.	Süs Bitkileri	Yem Bitkileri
Kastamonu/TR82	146.578	%33	29.199	112.096	5.274	9.792	9	26.337
TR82/TR	446.129	%2	136.538	294.702	14.880	15.254	9	48.112
Türkiye	20.698.470		4.107.618	15.781.817	804144	3.242.811	4.891	1.884.471

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu)

Kastamonu’da tarım alanlarını sıraladığımızda Merkez, Taşköprü, Tosya ve Devrekâni öne çıkmaktadır. Küre Dağlarının yüksek ve engebeli oluşundan dolayı tarım alanları üst noktalarda oluşmuştur. Kastamonu’nun tarımsal yapı ve tarımsal alanlarını genel olarak değerlendirdiğimizde şehrin orman zenginliği ve dağlık yapısı nedeniyle tarım alanları kısıtlıdır.

2.4.2.2. Bitkisel Üretim

Bir önceki başlıkta da değindiğimiz gibi bölgenin tarımsal yapısı ve tarım arazisi sınırlıdır. Bölgede güneşlenme süresinin kısa olması bitkisel üretimi olumsuz yönde etkilemektedir. Tarımsal işletmelerin küçük aile işletmesinden oluşması belirli ürünlerde uzmanlaşmayı zorlaştırmıştır ve hatta bitkisel üretim ile hayvansal üretim birlikte yapılmaktadır. Bu bilgiden yola çıkarak üretimin, bitkisel üretimin ticaretten çok aile geçimini sağlamaya yöneliktir diyebiliriz. Bu bilgilerin olması şehirde bitkisel üretimin zor yapılacağı düşünülebilir fakat bazı ürünlerin (siyez buğdayı, uryan eriği) ihraç edildiği bilinmektedir.

2.4.2.3. Tarla Ürünleri

Bitkisel üretimde, yem bitkileri, endüstriyel bitkiler (şekerpancarı) ve tahıl üretim bakımından en yüksek paya sahiptir. Tarla ürünü olarak tahıl ve yem bitkisi üretimi yoğun olarak yapılmaktadır. Yoğun olarak yapılmasının nedeni ise tahıl

insanların yiyeceğinde ve hayvanların beslenmesinde bolca kullanılması, yem ise sadece hayvanların beslenmesinde kullanılan devletin en çok destek verdiği alanlardan birisidir. Kastamonu'da iklimin karasal olmasından dolayı ekilen ürünler şekerpancarı, buğday, arpa, mısır, patates ve sarımsaktır. Ve bu ürünlerin ekim alanı oldukça geniştir. Şehirde sarımsak sadece Taşköprü ilçesinde üretilir ve birçok bölgeye ihraç edilir. Çeltik üretimi ise Tosya ilçesinde yapılmaktadır.

2.4.2.4. Yem Bitkileri

Bölgede hayvancılık yoğun olarak yapıldığı için yem bitkileri üretimi şehir için önemli bir geçimdir. Hayvancılıkta maliyetlerin yüksek olmasının nedeni %60- 70'i yemden kaynaklanmaktadır. Yemin kalitesi hayvanın beslenmesinde ve direkt olarak hayvanın da kalitesini etkilediği için yem bitkisi bölge ve şehir için oldukça önemli bir yere sahiptir. Modern teknik ve aletlerin kullanılması sadece tarımsal bitkilerin değil aynı zamanda yem bitkilerinin hem az kayba yol açıp hem de kaliteli ürün almasını sağlamaktadır. Bunun içinde üreticilerin bu alanda eğitim ile desteklenmesi, bilinçlenmesi gerekmektedir. Son yıllarda verilen eğitim ve destekler kaliteli ürün almada olumlu etkiler sağlamıştır. Bu desteklerin her geçen gün artırılarak, farklılaştırılarak devam etmesi kaliteli hayvancılığın gelişmesine olanak sağlayacaktır. Ve tabii ki bütün bunların sonucunda Türkiye'nin hayvan ticareti artacaktır. Yem bitkileri alanında silajlık mısır ve fiğ miktar olarak şehirde önemli bir yere sahiptir.

2.4.2.5. Sebze Ürünleri

İklimin karasallığından dolayı Kastamonu sebze üretiminde Türkiye payına göre düşüktür. Sebze ürünleri üretiminin düşük olmasında iklim ve coğrafi koşulların etkisi kaçınılmazdır. Sebze olarak sadece domates, hıyar ve taze fasulye üretilir.

2.4.2.6. Meyve Ürünleri

Kastamonu ve TR82 bölgesinin meyve üretimindeki oranı şehrin iklim özelliklerinden dolayı düşüktür. Meyve üretiminin gelişmemesinin en temel sebebi coğrafi koşuldur. Şehirde kış sadece 4 ay yaşanmamakta bazen 5 ayı bulmakta buda meyvenin narin yapısı için elverişli değildir. İnsanların bağındaki, bahçesindeki meyve sadece ihtiyaçları kadar olduğundan insanlar meyveciliği ticaret olarak görmemektedir bu yüzden de meyvecilik gelişmemekte. Gençlerin şehri terk etmesi yaşlı nüfusu artırmıştır. Buda kırsal alanda emek yoğun işi imkânsız kılmıştır. Yine tüm bu

olumsuzluklara rağmen öne çıkan meyveler tabii ki vardır. Bunlar erik, fındık, elma, armut gibi.. Kastamonu'nun bazı ilçelerinde kestane üretilmektedir.

2.4.2.7. Örtü Altı Tarım

Örtü altı tarım; seracılık dediğimiz özel çevre koşullarıyla yapılan tarımdır. Kastamonu'nun engebeli arazi olmasından dolayı örtü altı yapılarak sebze üretiminin artırabileceği düşünülmektedir. Ülke genelinde birçok ilde örtü altı tarım yapılmakta ve hatta bu konuda markalaşan bölgeler de vardır. Bölgede ve Kastamonu'da yapılan örtü altı tarım Türkiye genelinin küçük bir kısmını oluşturur. Daha çok sera veya plastik tünel şeklinde olmaktadır. Üretilen ürünler ise; domates, hıyar, marul ve biberdir. Zaman geçtikçe eğitimlerle ve teşvik sistemleriyle örtü altı tarımın artırılması gerekmektedir.

2.4.2.8. Organik Tarım

2000'li yıllardan sonra organik dediğimiz doğal ürünlerin önemi artmıştır. Artmaya devam etmektedir ve hatta gelecekte daha da artacağı gözükmemektedir. Adından da anlaşıldığı gibi organik tarım, doğal ürünler özel uğraş ve bakım isteyen, uygulanırken kurallara dikkat edilmesi gereken bir tarım çeşididir. Eğitim almadan, bilinçsiz bir şekilde üretimi yapıldığı için verim düşmekte ve düşen verimin fiyatının yüksek olması pazarlama aşamasında üreticiyle sorunlar çıkmaktadır. Ürünlerin verimliliğinin düşük olması, pazarlama aşamasında çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Şehrin topografik yapısından dolayı organik tarıma uygun toprak özelliklerine sahiptir. Ama bu özellik maalesef ki değerlendirilememektedir.

2.4.2.9. Hayvansal Üretim

Topografik özelliklerinden dolayı TR82 bölgesi ve Kastamonu'nun en önemli geçim kaynağıdır hayvansal üretim. Bitkisel üretime istinaden şartlara en uygun üretim şeklidir. Yem bitkileriyle sürekli etkileşim haldedir ki hayvancılığın en önemli gideri yem giderleridir. Hayvancılık sektöründeki önemli bir sorun, hayvansal üretim fiyatlarındaki ani iniş ve çıkışlardır. Yem bitkisinde gerçekleşen bir sorun doğrudan hayvansal üretimi etkiler. Hayvansal üretimin artması ve verimli olması için hayvan barınaklarının yeterince sağlıklı ve insanların eğitilmiş olması gerekmektedir. Bu olayın tam tersi olduğu durumda ise maliyetler artmakta ve rekabet gücü azalmaktadır.

2.4.2.10. Su Ürünleri

Şehirde su ürünleri dediğimizde sadece deniz balıkları avcılığı yapılmaktadır. Avcılık kıyı balıkçılığı şeklindedir. Yüksek miktarda hamsi, mezigit, istavrit ve palamut avlanır. Çoğunlukla taze tüketim yapılır fakat nadir miktarlarda da olsa konserve üretimi de yapılır. Şehirde depolama ve şoklama merkezleri yok denecek kadardır. Bir diğer su ürünü ise alabalıktır. Alabalık sadece havuzlarda tatlı su alabalık üretimi olarak yapılmaktadır. Eksik imkânlar nedeni ile ürünlerin pazara ulaşması zor olmaktadır.

2.4.3. Orman ve Ormanlık

Türkiye orman yüzölçümü bakımından zengin bir ekolojik çeşitliliğe sahip olmakla birlikte yaklaşık olarak 80 milyon hektar (ha) alana sahiptir. Orman çeşitliliği olarak zengindir. 2015'te yapılan araştırmaya göre, Türkiye'nin orman varlığı yaklaşık 22,3 milyon hektar ve Türkiye yüz ölçümünün %28,6'sını kaplamaktadır.

TR82 Bölgesi Türkiye ormanlarının yaklaşık olarak %6,4'üne sahiptir. Bu oran diğer illere kıyasla, Türkiye ortalamasının oldukça üstündedir. Bu oran, Kastamonu'da %66,6'dır (Bkz. Tablo 22).

Tablo 22. Orman Alanı 2015

		Kastamonu	TR82	Türkiye
Servet m3	Normal	146.542.407	213.363.006	1.539.823.533
	Boşluklu Kapalı	1.616.297	2.886.240	71.950.668
	Toplam	148.158.704	216.249.246	1.611.774.201
Artım m3	Normal	4.377.606	6.243.240	43.834.440
	Boşluklu Kapalı	39.170	91.595	2.069.648
	Toplam	4.416.776	6.334.835	45.904.088
Toplam Orman Alanı (ha)	Normal	709.163	1.118.877	12.704.148
	Boşluklu Kapalı	182.939	332.441	9.638.787
	Toplam	892.102	1.451.318	22.342.935
Genel Alan (Ha)		1.339.223	2.681.730	78.004.644

Kaynak: (Orman Genel Müdürlüğü, 2015)

Kastamonu’da bulunan orman ağaçlarının türleri incelendiğinde Karaçam, Meşe, Sarıçam, Kayın ve Gökmar bulunur. Türkiye, dünyanın en çok biyolojik çeşitliliğe sahip ülkesidir. Türkiye ormanlarında yaklaşık olarak 10.000 civarında çiçekli bitkilerin varlığı ve yaklaşık 40.000 civarında ise hayvan türünün yaşadığı bilinmektedir (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2007).

Kastamonu’yu önemli ekonomik, sosyal, ticari ve turizm yönünden olumlu olarak etkileyen, Ilgaz Dağı Milli Parkı (1.088 ha) ve Küre Dağları Milli Parkı (37.000 ha) Kastamonu sınırları içinde önemli derecede rol oynar. Devlet ormanlarının ana arz kaynağını oluşturmaktadır. Bunun yanında, özel sektör arzı büyük ölçüde kavak gibi çabuk yetişen ağaçlardan meydana gelmektedir. Şehirde yuvarlak odun ithalatı yapılmaktadır ve bu ithalatın yıldan yıla arttığı görülmektedir. İthal edilen odunun kerestelik kısmı %80, geri kalan %20’lik kısım ise lif ve yongadan oluşmaktadır (Ormancılık Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2006).

Tabloda 23’te odunun 2012-2015 yılları arasında yıllık üretim değerleri verilmiştir. Bölgede, 2015’te 1.263.954 m³ endüstriyel ve 171.957 ster yakacak odun üretilmiştir. Türkiye’de üretilen %7,5 endüstriyel orman ürünü Kastamonu’da üretilmektedir.

Tablo 23. Kastamonu’da Türlerine Göre Orman Ürünlerinin Üretimi, 2012 – 2015 (m³)

	2012	2013	2014	2015
Tel Direği	755	2.400	810	1.432
Tomruk	510.343	628.249	477.233	523.528
Sanayi Odunu	4.771	5.351	2.524	3.324
Maden Direği	29.120	36.025	21.553	17.299
Lif-Yonga	568.349	533.401	462.599	433.067
Kağıtlık Odun	227.841	212.100	186.813	284.880
Sırık	475	1.200	362	424
Yakacak Odun(ster) Toplamı	253.384	231.608	337.744	141.957
Endüstriyel Odun Toplamı	1.341.654	1.418.726	1.151.894	1.263.954

Kaynak: (Orman Genel Müdürlüğü, 2015)

A. Smith'in mutlak üstünlükler teorisini daha da geliştirerek sağlam temellere oturmasını sağlayan D. Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler teorisinde, "iki ülkeli bir modelde bir ülke hangi malı görece olarak daha ucuza yani daha düşük maliyetle üretebiliyorsa, o malın üretiminde uzmanlaşmalı, görece pahalıya ürettiği malın üretimini ise diğer ülkeye bırakmalıdır" (Seyidoğlu, 2013;Çelik, 2015), şeklinde ifade edilen ve uluslararası ticareti şekillendiren görüşü, günümüzün bölgesel kalkınma anlayışı içinde önemli bir rehberdir. Bölgelerin kendi karşılaştırmalı üstünlüklerinin farkına vararak uzmanlaşmaları, bu potansiyellerini en iyi şekilde kullanmaları önemli bir husustur.

Kastamonu İli için sahip olduğu orman zenginliği ilin karşılaştırmalı üstünlüğü olarak karşımıza çıkmaktadır. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2015) İstatistiklerine göre 892.102 hektarlık genel ormanlık alana (normal ve boşluklu kapalı alan dâhil) sahip Kastamonu İlinin yaklaşık %66,6'sı ormanlarla kaplıdır. İl sahip olduğu bu ormanlık alan ile Türkiye'nin yaklaşık %4'ünü temsil etmekte olup, 1.146.062 hektarlık alana sahip, Antalya İlinde sonra ikinci sıradadır. Günümüzde bölgelerin kalkınma çabalarının temelinde, ilgili bölgenin sahip olduğu yerel kaynakların etkin biçimde kullanılması dolayısıyla sahip olunan karşılaştırmalı üstünlüklerden en iyi şekilde yararlanma amacı vardır. Bugün Kastamonu İlinde, ormancılık sektörü önemli düzeyde katma değer ve istihdam sağlamasına rağmen, mevcut orman potansiyelinden yeterli düzeyde yararlanarak, katma değeri yüksek ürünlere dönüştürme noktasında istenilen düzeye gelememiştir.

Örneğin AKİB (2017:2) verilerine göre, mobilya, kâğıt ve orman ürünleri sektörü ihracatındaki ilk 10 il sırasıyla; İstanbul, İzmir, Bursa, Kayseri, Gaziantep, Ankara, Antalya, Kocaeli, Adana ve Hatay İllerinden oluşmakta olup, sektöre önemli düzeyde hammadde sağlayan Kastamonu İli ilk on içerisinde değildir. Bu durum ilin bölgesel gelişme bakımından diğer illerin gerisinde kalmasına yol açmıştır. Örneğin Dinçer vd., (2003:55)'nin 2003 yılında DPT adına yaptıkları İllerin SEGE(sosyo-ekonomik gelişmişlik) sıralamasında 81 il içerisinde 51. sırada kalan Kastamonu İli, Kalkınma Bakanlığı (2013:50) tarafından 2011 yılı için yapılan çalışmada 47. sırada kalmıştır. Bu durum nedeniyle İl, her ne kadar son yıllarda net göç düzeyi pozitif olsa da tarihsel süreçte göç nedeniyle önemli düzeyde genç nüfusunu kaybetmiş, yaşlı nüfus

görece artmıştır (Kandemir ve İren, 2017). Dolayısıyla bölge için, mevcut orman potansiyelinden en iyi şekilde yararlanılması bir zorunluluktur.

KATSO tarafından yapılan bir çalışmada, Kastamonu ili düzeyinde rekabet gücü en yüksek sektörlerden birisinin araştırma alanımız olan orman endüstrisi olduğu ve bu endüstri içinde de birinci rekabet gücü yüksek öncelikli sektörün, ağaç, mantar, kamyş ve örgü malzeme ürünü imalatı; ikincisinin, ağaçların biçilmesi ve planlanması, üçüncüsünün ise mobilya imalatı olduğu vurgulanmıştır (İşkur, 2016).

Bir sektöre yönelik dış talebin olması, işletmenin, ilgili sektörü ve yeni trendleri daha yakından takip etmesine neden olmaktadır. Özellikle yabancı müşterilere yönelik çalışmak, firmaları hem üretim hem de ticari yeteneklerini geliştirme konusunda teşvik edecek bir faktördür. Kastamonu dışarıdan gelen talepler açısından yüksek bir avantaj içerir fakat yeterince tanıtımı, pazarlama faktörleri yapılamadığı için dezavantajlı konuma düşmektedir. İl düzeyinde ahşap ürünleri ihracatı yapan firmaların, ihracat yaptığı yabancı pazarlar, Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Libya, Irak, Dubai, Nijerya, Venezüella, Fransa, Suudi Arabistan, İran, Bulgaristan, İsrail olarak karşımıza çıkmaktadır (Kuzka, 2015). İlin zengin orman dokusuna sahip olması nedeniyle hammadde açısından yaşanan bolluk, İli orman endüstrisi ve ilgili sektörleri rekabet gücü en yüksek sektörler haline getirmiştir.

Ahşap ve türevlerinden elde edilen ürünler sayesinde, il yalnızca Türkiye’de değil dünyada da tanınır hale gelme potansiyeline sahiptir (İşkur, 2016). Önemli olan bu potansiyelin etkin şekilde kullanabilmesidir.

2.4.4. Sanayi

Bölgede sanayi sektörünün bölgesel GSKD içindeki payı yıllar içinde dalgalanmakla beraber 2009 yılından sonra artış göstermiştir. Ve 2011 yılı itibarıyla %20,1’lik bir paya sahiptir. Bu değer Türkiye ortalaması olan %27,5’in altındadır (Bkz.Tablo 24).

Tablo 24. Sektörlerin GSKD İçindeki Payı, 2006 – 2011 (%)

	2007		2008		2009		2010		2011	
	TR	TR82	TR	TR82	TR	TR82	TR	TR82	TR	TR82
Hizmetler	63,7	58,2	64,3	58,9	65,6	59,5	64,1	57,1	63,5	56,9
Tarım	8,5	21,4	8,5	21,8	25,3	18,5	26,4	20,4	27,5	20,01
Sanayi	27,8	21,4	27,2	19,3	25,3	18,5	26,4	20,4	27,5	20,01

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu)

2.4.4.1. Organize Sanayi Bölgeleri

Tablo 25’de Kastamonu ve ilçelerinde yer alan, alanı, parseli, firma sayısı ve istihdam sayısı verilen tablo mevcuttur. Buna göre, 4 OSB’de toplam 48 firma bulunmakla beraber burada 1.915 personel mevcuttur.

Tablo 25. Kastamonu Organize Sanayi Bölgeleri

	OSB Adı	İstihdam Sayısı	Tahsis Edilen Parsel	Mevcut Sanayi Parseli	Üretimde Firma Sayısı	Alan (hektar)
Kastamonu	Merkez OSB	1.095	31	33	21	163
	Seydiler OSB	220	38*	45	9	108
	Taşköprü OSB	-	-	-	-	70
	Tosya OSB	600	38	41	18	76
	Toplam		1.915	107	119	48

Kaynak: (OSB Müdürlükleri 28.11.2016)

Kastamonu merkezinde mevcut olan OSB’de yoğun olarak motor, metal ürünleri imalatı yapılmaktadır. Tosya OSB 2009’da kurulmuş olup altyapı çalışmaları ve parsel tahsisatı hâlâ devam etmektedir. Seydiler OSB ise resmi olarak henüz kurulup faaliyette 9 firma bulunmaktadır.

2.4.4.2. Küçük Sanayi Siteleri

Küçük sanayi siteleri Tablo 26’da ayrıntılı olarak verilmiştir. Tabloya göre Kastamonu il ve ilçeleri genelinde toplam 13 küçük sanayi sitesi mevcuttur. Ve bu 13 küçük sanayi sitesinde toplam 1.255 iş yeri bulunmaktadır. 1.255 işyerinin sadece 1.013 tanesi faaliyet göstermektedir. Sanayi sitelerine ek olarak şehir merkezinde, Tosya ve Azdavay ilçelerinde yeni KSS kurulum çalışması devam etmektedir. Şehir genelinde bulunan KSS’lerinde çalışmak için uygun bir ortam maalesef ki yoktur. Bu yeni kurulacak olan KSS’lerin işçiler için uygun çalışma ortamı olabileceğini ileri sürmektedirler.

Tablo 26. Küçük Sanayi Siteleri, 2016

İl	İlçe	KSS Adı	Boş İşyeri Sayısı	Dolu İş Yeri Sayısı
Kastamonu	Araç	Araç KSS	40	60
	Abana	Abana KSS	14	24
	Çatalzeytin	Çatalzeytin KSS	19	25
	Bozkurt	Bozkurt KSS	3	47
	Merkez	Merkez KSS	54	200
	Merkez	Merkez KSS	0	225
	Devrekâni	Devrekani KSS	24	76
	Tosya	Tosya Madeni Eşya İmal KSS	17	48
	Taşköprü	Taşköprü KSS	18	108
	Tosya	Tosya Madeni Eşya İmal KSS (1. Ve 2. Etap)	20	85
	Tosya	Tosya (Ağaç İşleri) KSS	22	3
	Tosya	Tosya Dokumacılar KSS	8	13
	Tosya	Tosya (Ağaç İşleri) KSS	22	80
	Toplam		242	1.013

Kaynak: Kastamonu Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, 2016)

2.4.4.3. İmalat Sanayi

TR82 bölgesinin tarım bölgesini olduğunu daha önceki bölümlerde dile getirmiştik ve buna istinaden şu yorumu yapmak mümkündür: TR82 bölgesi coğrafi ve topografik özellikleri sebebi ile sanayi sektörü kapsamında maalesef Türkiye'nin gelişmemiş bölgelerinden biridir.

2014 yılından elde edilen verilere göre, imalat sektöründen elde edilen toplam cironun tüm sektörlerdeki toplam ciroya oranı %29, işyeri sayısının bölgedeki işyeri sayısına oranı %11 ve çalışan kişi sayısı bölgede çalışan kişi sayısının %29'unu oluşturur (Bkz Tablo 27).

Tablo 27. İmalat Sanayiinde İşyeri ve İstihdam Sayısının Değişimi, 2013 – 2014

	İstihdam Sayısı		İşyeri Sayısı	
	2013	2014	2013	2014
TR82	24.696	24.634	3.657	2.784
Türkiye	3.524.585	3.608.375	372.339	365.687
TR82/TR (%)	%0,6	%0,7	%0,9	%0,7

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2016)

2.4.4.4. Küme Potansiyeli ve Üç Yıldız Küme Analizi

Kastamonu'da yoğun olarak yapılan imalat sanayinin alt sektörlerini belirlemek için, bu sektörlerin TR82 bölgesindeki yeri, Türkiye genelindeki yeri ve sektörde uzman olup olmadığının bilinebilmesi amacıyla Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığını Girişimci Bilgi Sistemi verilerini kullanarak 2015 yılında 3 Yıldız Küme Analizi adı altında bir analiz yapılmıştır. Bu analiz TR82 bölgesinde imalat sanayisindeki sektörlerin uzmanlık derecesine göre büyüklük, başatlık ve uzmanlaşma olarak 3 yıldızlı bir derecelendirme sistemidir. Bu derecelendirme sisteminde alt değer belirlenmiş ve belirlenen oranın üzerinde olan sektöre 1 yıldız verilmiştir. Ve analiz sonucunda toplamda 3 yıldız alan sektöre kümelenme potansiyeli yüksek olan sektör denmiştir.

2.4.5. Madencilik

Kastamonu'nun sadece tarihi zenginliği bakımından değil aynı zamanda yeraltı zenginliği bakımından da öne çıkan bir şehirdir. Özellikle metalik maden varlığı ile dikkat çekmektedir. Kastamonu'daki en önemli madenleri sıralayacak olursak bakır, feldspat, çimento toprağı ve kuvars kumudur. Bakır, şehrin Küre ilçesinde ülkemizde rezerv bakımından oldukça önemlidir. İlçedeki üç bakır yatağından iki tanesinde altın (toplam 28,2 ton) ve gümüş (toplam 115 ton) cevherleri yan ürün olarak bulunmaktadır. Yeraltı zenginliği sadece Küre ilçesinde değil aynı zamanda yapılan araştırmalar sonucunda Hanönü ilçesinde bakır yatakları bulunmuş ve hatta bir şirket tarafından yataklar işlenmeye başlanmıştır. Azdavay ilçesinde ise mermer ve kaya gazı rezervleri bulunmaktadır. İlde çok sayıda mermer yatağı bulunmaktadır. Çatalzeytin, Daday, Araç ve merkez örnek olarak gösterilebilir. Bu ilçelerdeki yatakların rezerv çalışmaları tamamlanmıştır. Özel işletmeler tarafından işletilen ama resmi kurumlarca tespit edilmeyen mermer ocakları vardır. Son zamanlarda ocakçılık yapılmayıp fakat mermer işletmeciliği yatırımları yapılmaya başlanmıştır. Bu alanda Seydiler OSB öne çıkan ilçelerden bir tanesidir. İlde büyük ölçekli mangan işletme tesisi ve tuğla-kiremit kili de vardır. Bunların yanında grafit linyit, cıva rezervi ve fosfatta vardır. 2011 Kastamonu'da toplam 1.124.185 ton tüvenan kalker, 822.452 ton tüvenan bakır ve 136.277 ton tüvenan tuğla-kiremit kili çıkartılmıştır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013).

2.4.6. Ticaret

Ticaret, Türkiye'de nasıl ki hizmetler sektörünün ekonomideki payının artmasıyla ortaya çıktıysa aynı şekilde de TR82 bölgesinde hizmet sektörünün öne çıkmasıyla oluşmuştur. Tablo 28'de, 2014 yılı TÜİK Sanayi ve Hizmet İstatistikleri verilerine göre, Ticaretin tüm sektörlerdeki oranı %39, istihdamın oranı ise %26'dır.

Tablo 28. İşyeri ve İstihdam Açısından Ticaret Sektörünün Payı, 2014

	İstihdam Sayısı		İşyeri Sayısı	
	Türkiye	TR82	Türkiye	TR82
Ticaret Sektörü	3.112.712	22.243	1.139.376	9.997
Tüm Sektörler	13.559.084	84.043	2.924.674	24.660
Ticaret/Tüm Sektörler (%)	%23	%26	%41	%39

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Dış ticaret, Kastamonu’da ilin fiziki ve sosyal özellikleri dikkate alındığında Türkiye geneline oranla dış ticaret performansı düşük olmaktadır. Bu düşüklük ihracat oranlarında/miktarlarında dalgalı bir seyir almasına neden olmaktadır. Bu oluşan dalgalı seyri Tablo 29’de görmek mümkündür.

Tablo 29. İhracat Miktarı, 2013 – 2015 (ABD Doları)

	2013	2014	2015
TR82	221.997.354	138.862.199	130.092.590
Kastamonu	129.425.028	43.778.186	42.993.234
Türkiye	151.802.637.087	157.610.157.690	143.838.871.428

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2014 ve 2015 yıllarında Kastamonu ihracatında en çok atık ve hurdalar, giyim eşyası, metal cevherleri, ağaç ve mantar ürünleri, taş ocakçılığı ve diğer tüm maden ürünleri kullanılmıştır. (Türkiye İstatistik Kurumu, 2016)

Bu yapılan ihracatlar 2015 yılında sırasıyla İtalya, Almanya, Belçika, Fransa ve Hollanda’ya yapılmıştır.2014 yılında ise Almanya, İtalya, Çin, Irak, Rusya Federasyonu, 2013 te ise Çin, İtalya, Belçika, Rusya Federasyonu ve Almanya şeklinde gerçekleşmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu,2016).

Tablo 30 incelendiğinde ithalat miktarlarının 2013 yılından itibaren arttığı görülmektedir.

Tablo 30. İthalat Miktarı 2013-2015 (ABD Doları)

	2013	2014	2015
TR82	99.684.123	166.458.790	245.988.937
Kastamonu	56.615.623	62.677.649	159.071.176
Türkiye	251.661.250.110	242.177.117.073	207.234.358.616

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2015 yılında Kastamonu ithalatında en çok metal cevher ürünleri, ana metal sanayi, elektrikli makine ve cihazlar, başka yerde sınıflandırmamış makine ve teçhizat kullanılmıştır. Bir önceki yıla bakıldığında ise ormancılık ve tomrukçuluk ürünleri, giyim eşyası ürünleri, tekstil ürünleri vb. kullanılmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu).

Bu yapılan ithalatlar 2015 yılında sırasıyla Almanya, Çin, İtalya, Finlandiya ve İsveç olmuştur. 2014 yılında ise İtalya, Almanya, Çin, İngiltere ve Kamerun'dur (Türkiye İstatistik Kurumu).

Tablo 31. 2018 Yılı Fasıllar Ve İllere Göre Kastamonu İli Dış Ticaret (TL)

Kod	Fasıl adı	İhracat	İthalat
1	Süt ve süt ürünleri		489.815
4	Canlı Hayvanlar		4.347.148
7	Yağlı tohum ve meyveler	8.916	
12	Yenilen sebzeler	1.137.610	
13	Sakız, reçine ve diğer bitkisel		18.151
17	Kakao ve müstahzarları	85.884	
18	Şeker ve leker mamulleri	118.830	
25	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento	9.120.357	5.724
26	Metal cevherleri, cüruf ve kül	28.865.826	709.074.727
27	Mineral yakıtlar, mineral yağlar		3.880.417
28	İnorganik kimyasallar, kıymetli metal, radyoaktif element, metal	51.877.119	57.446.055
29	Organik kimyasal ürünler		16.772.748
32	Debagatte ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, boyalar, pigmentler,vb, vernikler	73.594	66.845

33	Uçucu yağlar ve rezinoitler, parfümeri, kozmetik müstahzarları	86.600	
34	Albüminoid maddeler, tutkallar, enzimler	12.419	74.839
35	Sabunlar, yüzey-aktif organik maddeler, yıkama-yağlama müstahzarları,	565	1.805.242
38	Muhtelif kimyasal maddeler (biodizel, yangın söndürme maddeleri, haşarat öldürücüler, vb.)	172.711	7.895.840
39	Kauçuk ve kauçuktan eşya	5.963.960	4.463.389
40	Plastikler ve mamulleri	5.963.960	4.463.389
41	Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler		12.517
42	Deri-saraciye eşyası, eyer-koşum takımları, el çantaları vb mahfazalar	222.465	314.738
44	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	14.418.668	15.933.073
48	Kağıt ve karton, kağıttan veya kartondan eşya	79.842	511.187
49	Basılı kitaplar, gazeteler, resimler ve makina yazısı metinler ve planlar	700	68.292
50	İpek		179.891
51	Yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı, at kılından iplik	66.672	54.632.036
52	Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat	18.656	15.854.871
53	Dokumaya elverişli diğer bitkisel lifler ve kağıt ipliğinden	10.403	3.005.490
54	Sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler	31.977	6.913.574
55	Sentetik ve suni devamsız lifler	9.950	2.485.874
56	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeler	1.282	
57	Vatka, keçe ve dokunmamış mensucat	48.719	7.899.489
58	Özel dokunmuş mensucat, tuft edilmiş dokunabilir mensucat,duvar halıları,	10.724	1.631.467
59	Emdirilmiş, kaplanmış veya lamine edilmiş dokunabilir mensucat,	439.428	2.068.838
60	Örmeden yapılmış giyim ve aksesuarı	2.588.243	10.193
61	Örme eşya Örme giyim eşyası ve aksesuarı		10.175.399
62	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	73.877.645	11.006.544

63	Dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar ve dokunmuş diğer eşya, paçavralar	84.386	
64	Ayakkabılar, getrler, tozluklar ve benzeri eşya, bunların aksamı	498.482	
65	Taş, alçı, çimento, amyant, mika veya benzeri maddelerden	103.843	177.832
68	Başlıklar ve aksamı (şapka, kasket, koruyucu başlıklar vb.)	25.175	
69	Seramik mamulleri	15.459	8.315.905
70	Cam ve cam eşya	29.167	197.930
71	Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler	189.427.930	11.153
72	Demir ve çelik	54.642	1.760.365
73	Demir veya çelikten eşya	4.076.917	25.856.156
74	Bakır ve bakırdan eşya	223.518.117	888.847
75	Nikel ve nikelden eşya		10.861
76	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	419.212	405.431
81	Diğer adi metaller (tungsten, molibden, tantal, magnezyum, kobalt, bizmut, kadmiyum, vb)		1.352.968
82	Adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası ve sofr takımları	1.652.876	166.185
83	Adi metallerden çeşitli eşya (kilit, kasa, mobilya tertibatı, vb.)	470.786	198.651
84	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, bunların aksam ve parçaları	11.647.444	112.489.310
85	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme	4.604.772	8.566.607
86	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler,	8.387.275	13.920.806
87	Demiryolu vb hatlara ait taşıtlar ve malzemeler		818.121
88	Gemiler ve suda yüzen taşıt ve araçlar	227.178	4.438.112
89	Hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçalar		560
90	Optik, fotoğraf, sinema, tıbbi, cerrahi alet ve cihazlar, bunların aksam, parça ve aksesuarı	2.257.725	16.097.350
94	Mobilyalar, yatak takımları, aydınlatma cihazları, ışıklı tabelalar vb., prefabrik yapılar	1.149.510	8.502

96	Çeşitli mamul eşya (hijyenik havlu, bebek bezi, kalem, çakmak, fermuar, fırça vb.)	119.419	2.333.185
Yıl toplamı:		638.486.349	1.137.732.627

2018 yılı fasıl ve illere göre Kastamonu ili dış ticareti tablosundan hareketle şunları söylemek mümkündür:

Kastamonu ilinde, şehrin engebeli topografik yapısının olması nedeniyle canlı hayvancılık sektörünün fazla olması beklenirken tabloya baktığımızda, Kastamonu’da canlı hayvan ihracatının hiç yapılmadığı, aksine canlı hayvan ithalatının yapıldığı görülmektedir. Ve bu rakam 4.347.148 TL kadar oldukça yüksektir.

İlin madencilik yönünden, maden rezervi yönünden oldukça gelişmiş olduğunu önceki bölümlerde ifade etmiştir. Ve buna istinaden tuz, kükürt, kireç, çimento gibi yer altı kaynaklarının ihracatı ithalata oranla 9.120.357 TL daha fazla yapılmaktadır. Aynı şekilde maden kaynaklarından metal cevherler, cüruf ve kül ürünlerini yılda ortalama 29 milyar TL ihraç edilirken yaklaşık 709 milyar TL ithal etmekteyiz.

İl organik kimyasal ürünleri ihraç etmezken yüksek miktarda ithal etmektedir. Buna karşın uçucu yağlar, parfümeri ve kozmetik ürünlerini ithal etmiyorken 86.600 TL ihraç etmektedir.

Yine muhtelif kimyasal maddeler ilde ihraç edilmesine karşın 7.895.840 TL ithal edilmektedir.

Kastamonu’da canlı hayvan ihracı olmadığını ilk başlarda söylemiştik ki buna istinaden ham post, deri ve kösele gibi ürünler ithal edilmektedir.

Kastamonu orman alanı bakımından en büyük yüz ölçümüne sahip olan ildir. Bunun içinde orman ve orman ürünlerinin yaklaşık 15 milyar TL si ihraç edilmektedir. Fakat kömür rezervi bakımından yetersiz olduğu için yaklaşık olarak 16 milyar TL ithal edildiği görülmektedir.

Yer şekilleri, iklim gibi etkenler bakımından ipek ihracı için elverişli bir il değildir. Bu nedenle Kastamonu’da ipek ithali yapılmaktadır. Yine mevsimsel ve

iklimsel şartlara bakıldığında, pamuk, pamuk ipliği gibi ürünlerin yılda 18.656 TL ihracı yapılmasına rağmen, 16 milyar TL ithalat yapıldığını görmekteyiz. Ve yine ithalatı yapılmayan sadece ihracatı yapılan diğer bir ürün halı ve dokumaya elverişli maddeler vardır. Bunun sadece ihracatı yapılmaktadır.

İklim şartlarından dolayı ilde örme giyim eşyası ve aksesuarı ihracatı, ithalatına göre daha fazla yapılmaktadır. İthalat yılda 10 bin TL iken ihracatı 2 milyar TL dir. Aynı şekilde örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı da ithalatı yapılıyor fakat ihracatı ithalattan daha fazladır. İhracat rakamı 73.877.645 TL, ithalat rakamı 11.006.544 TL dir.

Dokunabilen maddelerden hazır eşyalar, ayakkabılar, şapka, kasket gibi fasılların sadece ithalatı yapılmaktadır.

En fazla ihracatı yapılan kıymetli veya yarı kıymetli taşlarda, kıymetli metaller, inciler, mücevher eşyaları gibi fasıllar ilin en önemli ihraç kaynaklarıdır. Ve yılda yaklaşık 190 milyar TL dir. Bunu takip eden yine ilin en önemli ihracat ürünü olan, aynı zamanda ilin en önemli yer altı kaynağı olan bakır ve bakırdan yapılan eşyalar gelmektedir. Ve yılda 224 milyar TL ihracatı yapılmaktadır.

Nikel ve nikelden eşya, tungsten, molibden tental, magnezyum, kobalt ve demiryolu hatlarına ait taşıt ve malzemeleri gibi fasılların sadece ithalatı yapılmaktadır.

Kazan, makine, mekanik cihaz gibi ürünlerin ihracatı 11.647.444 TL iken 112.489.310 TL ithalatı yapılmaktadır.

Dünya genelinde ve Türkiye’de de en çok kullanılan motorlu kara taşıtları, traktör ve bisiklet gibi fasılların yıllık ithalat rakamı ihracat rakamından daha fazladır.

İlin denize kıyısı olmasına rağmen gemiler ve suda yüzen taşıt ve araçların ithalat rakamı 4.438.112 TL dir.

İldeki orman alanı fazla olduğundan ve fabrikaların varlıkları göz önüne alındığından mobilya, yatak takımları, prefabrik yapıların ihracatı ithalatından çok daha fazladır. İthalat 8.502 TL iken ihracatı 1.149.510 TL dir.

Yıl toplamına baktığımızda yıllık ihracat rakamı 638.486.349 TL olduğunu, ithalat rakamının ise yıllık 1.137.732.627 TL olduğunu görmekteyiz.

2.4.7. Turizm

Turizm, Türkiye'nin ve Kastamonu'nun hizmet sektöründeki en önemli ihracat kalemlerinden birisidir. Hatta ülke ekonomisi için, il ekonomisi için diğer hizmetlere nazaran birincil olarak yapılan ekonomik faaliyet haline gelmiştir. Ülkemizde ve ilde her geçen yıl turizmi daha canlı hale getirmek için, daha çok turist çekmek için çeşitli faaliyetler yapılmaktadır. 2008 yılından itibaren Kastamonu'da turizm alanında önemli değişmelerin meydana geldiği görülmektedir. Örneğin, Ilgaz Tünelinin tamamlanması ile Kastamonu-Ankara arası mesafenin kısaltması karayolunu daha güçlü bir hale getirmiştir. Özellikle ilde yapılan yeniliklerin ulaştırma alanında yapılması ile konaklamak için gelen yerli ve yabancı turist sayısını artırmaktadır.

2.4.8. Ulaştırma

Ulaştırma, özellikle karayolu bağlantıları TR82 bölgesi ve Kastamonu için coğrafi özelliklerden dolayı büyük bir sorundur. Ama son yıllarda yapılan önemli değişiklikler/yenilikler ulaşım sorunlarını az da olsa yeterli hale getirmeye çalışmaktadır. Ilgaz Tünelinin yapımı, Kastamonu Havaalanı'nın yapımı ve İnebolu Limanı'nın geliştirilmesi gibi etkiler ulaşım açısından önemli derecede niceliksel ve niteliksel değişimlere sebep olmaktadır.

İlde karayollarının gelişmemesi ilin, büyük pazarlara ulaşmasının önü kesmiş ve önemli sayıda genç nüfusun kaybına neden olmuştur. OGB'leri trafikte hareketlilik yaratmada öncü olmaktadır. Ankara ve İstanbul'a bağlanan anayollar bölgenin gelişiminde etkili olmaktadır.

1959 yılında faal olarak kullanılmaya başlanan Kastamonu Havaalanı zamanın getirdiği imkânsızlıklar nedeniyle kullanılamamıştır. Bundan dolayı da kapanmıştır. Yaklaşık 55 yıl sonra yoğun bir talep ile tekrar açılan havaalanı şuan faal olarak kullanılmaktadır. Karadeniz bölgesinin coğrafi özelliği nedeniyle, sisin yoğun olduğu zamanlarda, alanda yeterli sistemlerin olmaması nedeniyle iniş yapılamamaktadır. Bu sorunların çözümü için gerekli incelemeler yapılmakta ve çözümler üretilmektedir.

Deniz yolu ulaşımında ise limanlar sadece yük taşımak için kullanılmaktadır. Örneğin, İnebolu ve Cide'deki limanlar dış ticaret, ihracat-ithalat ve ülke içindeki taşımacılıkta kullanılmaktadır. Bu limanlardan yoğun olarak kullanılan İnebolu

Limanı'dır. Kastamonu'da limanlar yük taşımacılığında kullanılmaktadır. Şuan ki İnebolu Limanı işletmeciliğini Eti Bakır İşletme tesisi yapmaktadır. Liman 49 yıllığına verilmiştir.

2.5. Kastamonu Ticaret Hayatının Önündeki Engeller

2.5.1. Vergi oranları

Vergi oranları, ülkede bulunan bütün illeri kapsamaktadır. Yani ülkede vergi oranının yüksek ya da düşük olması bütün illerdeki vergi oranının yüksek ya da düşük olduğu anlamına gelir.

2.5.2. Finansa Ulaşım

Ticaret hayatındaki önemli engellerden birisidir finansa ulaşım. Sermaye birikiminin yeterli olmaması girişimcinin ticaret yapamamasına neden olmaktadır. 2011'de Türkiye kişi başı Gayri Safi Katma Değer'de 9244\$ iken TR82 bölgesinde, Kastamonu, Çankırı, Sinop illerinde, bu değer sadece 6594\$'dır (Tuik, 2014: Dilek ve Kandemir, 2013).

2.5.3. Yetersiz Eğitimli İşgücü

Kastamonu Üniversitesi'nin çok geçmişi olmaması, 2006'da kurulmuş, olması nedeniyle ile henüz eğitimli işgücü yetmemektedir. Fakat üniversite gelişimi için her geçen gün yenilikler yapılmaya devam etmektedir. 2016'da Kastamonu Üniversitesi'nde 36 profesör, 55 doçent ve 16 yardımcı doçent görev yapmakta ve 23817 öğrencisi mevcut idi (Kastamonu Üniversitesi, 2016). Yakışık ve Çetin (2014) yaptıkları ortak çalışmada eğitim seviyesi yükseldikçe, ülkenin ekonomik büyüme oranı artmakta ve ülkeye pozitif bir etkisi olmaktadır.

2.5.4. Döviz Kuru Regülasyonları

Döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmaların gerek ihracatı ve gerekse ithalatı çeşitli yönlerden etkilediği bilinmektedir (Kesgingöz, 2015). Her il, ihracat ve ithalat yaptığı için döviz kurunun olumlu ve olumsuz dalgalanmalarından etkilenmektedirler (İnançlı ve Konak, 2011). Kastamonu'da turizm sektörünün zamanla gelişmesi, yerli ve yabancı turistlerin Kastamonu'yu yoğun bir şekilde tercih etmelerini sağlamaktadır. Turizm sektörü ile döviz kurunun dalgalanması arasında sıkı bir ilişki

olduğu ampirik çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır (İnançlı vd. 2012:3). Türkiye’de dalgalı döviz kuru sistemi uygulanmaktadır. Fakat Merkez Bankası bazı zamanlarda piyasaya müdahalede bulunur. Bu döviz kuru sisteminin önemli bir dezavantajı “istikrarsız seyir izlemesi”dir. Maalesef ki bu durum ülke genelinde bulunan tüm firmaları olumsuz olarak etkilemektedir.

2.5.5. Vergi Düzenlemeleri Karmaşıklığı

Karlarını maksimum seviyeye çıkarmak isteyen firmalar vergi ödemek istememektedir. Vergi oranlarının sürekli olarak dalgalanması firmaların iş performansını, çalışma isteklerini etkilemektedir. Hatta bazı durumlarda firmalar iş yapmaktan vazgeçmektedirler (Karabacak, 2013).

2.5.6. Etkinsiz Bürokrasi

Devlet iktisadi hayatta karşımıza farklı olarak çıkabilmektedir. Bundan dolayı firmalar devletle sürekli olarak iletişim halindedirler. Bazı dönemlerde devler ekonomiye fazla müdahale etmekte ve müdahale kişilik haklarını olumsuz olarak etkiler. Buda firmaların işini zorlaştırır ve piyasayı sekteye uğratar (Arslan, 2010:112).

2.5.7. Yetersiz Altyapı

Yetersiz altyapı sadece ulaşım olarak algılanmakta fakat alt yapı dendiğinde bunun içine su, elektrik, doğalgaz gibi etkiler de girmektedir. Bu altyapıların yeterli olması firmalara başarılı bir iş hayatı sunmaktadır. 2007’de Kastamonu’da Organize sanayi bölgesi kurulmuş, Tosya ve Taşköprü ilçelerinde OSB’ler kuruluş aşamasındadır (TUİK, 2014: XIII).

2.5.8. Politik İstikrarsızlık

Ekonomik büyüme ile politik istikrarsızlık arasındaki ters ilişki yapılan araştırmalar sonucu kanıtlanmıştır (Şanlısoy ve Kök, 2010). Örneğin, 7 Haziran 2015 yılında yapılan seçimde partinin tek başına iktidar olamaması, partiler arasındaki koalisyonu artırmıştır. Bunun sonucu olarak ildeki bütün firmalar olumsuz olarak etkilenmiştir. Politik istikrar, devletin uyguladığı teşvikler bakımından ve vergi uygulamaları açısından oldukça önemlidir (Eleren, 2006).

2.5.9. Etkinsiz İnnovasyon Kapasitesi

Günümüzde yapılan Ar-ge çalışmaları ve innovasyon ekonominin vazgeçilemeyen unsuru haline gelmiştir (Dilek, 2016:89). Akay ve Türkay (2014:38-39) bir firmanın elinde olan teknolojinin, seviyesinin artması diğer firmalara karşı rekabetinin artacağı anlamına gelmektedir. Gülmez ve Yardımcıoğlu (2012), Ar-Ge harcamaları ile ekonomik büyüme arasında ilişki vardır. Örneğin, Kastamonu Üniversitesi'nin her geçen yıl öğrenci sayısının artması üniversitenin innovasyon kapasitesini olumlu olarak artıracaktır.

2.5.10. Kısıtlayıcı İşgücü Regülasyonları

İşgücü piyasalarında faaliyete geçen regülasyonlar esnekliği ortadan kaldırmaktadır. Türkiye'de işgücü piyasalarında uygulanan regülasyonların OECD ülkelerine göre daha katı olduğu kanıtlanmıştır (Aykaç ve Çiftçi, 2011:113). Uygulanan regülasyonlar insanları göçe sevk etmektedir. Ve son zamanlarda ilin 2012-2013 yıllarında aldığı göç, verdiği göç rakamının çok üstünde olduğu görülmektedir (TUİK, 2014:92).

2.5.11. Enflasyon

1970-2000 yılları arasında Türkiye'de enflasyon %30-%100 arasında gerçekleştiği bilinmektedir. 2015 yılı enflasyon (TÜFE) rakamı ise Türkiye'de %8,81 olarak gerçekleşmiştir. Geçmiş yıllara nazaran bu oranın şuan düşük olduğunu söylemek mümkündür. Fakat firmaların geleceği açısından bu rakamın %5'in altına düşürülmesi daha faydalı olacaktır. Berber ve Artan (2004), enflasyon artışının ekonomideki büyümeyi olumsuz yönde etkilediği; enflasyondaki artışın, ekonomik büyümeyi düşürdüğünü ortaya çıkarmıştır.

2.5.12. Zayıf İş Etiği

Halis vd (2007) iş etiği literatürde (McNamara) işyerinde kişinin doğru ile yanlış ayırt ederek kişinin doğru olanı yapmak için oluşturduğu kuraldır olarak tanımlanmıştır. Zayıf olması kişilerin birlikte iş yapabilmesini zorlaştırmaktadır. Kişiler yahut firmalar ticaret yaparken diğer firmalarla iletişimde bulunurlar. İletişimde bulunduğu firmaların iş etiğine uymayan davranışları yaptıkları ticareti olumsuz yönde etkilemektedir.

2.5.13. Rüşvet ve Yolsuzluk

Rüşvet, ekonomide kaynakların kötü kullanımını ve bu şekilde gelir dağılımının bozulmasını ve hatta bazı kişilerin haksız kazanç sağlamasına neden olmaktadır (Çoban, 1999). Firmaların yaptıkları yolsuzluklar piyasaya yeni giren firmaları etkilemektedir.

2.5.14. Devlet İstikrarsızlığı- Çatışma

2015 yılında yapılan seçimlerde çıkan sonuç büyükşehirlerde terör faaliyetlerini ortaya çıkarmıştır. Büyük bir avantaj ki Kastamonu'da böyle olaylar yaşanmamıştır. Zorlu ve Hacıoğlu (2012) çatışma ortamının olması firmaların performanslarının ve verimliliklerinin üzerinde negatif yönlü ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

2.5.15. Zayıf Kamu Sağlığı

Yıllar öncesinde kamu sağlığının zayıf olması Kastamonu'nun en önemli problemi olarak görülmekteydi. Daha sonra yapılan 400 yataklı kamu hastanesi problemlerin biraz da olsa giderilmesine yardımcı olmuştur.

2.5.16. Suç ve Hırsızlık

Suç oranının yüksekliği, hırsızlık olayları ticaret yapmanın önünde bulunan en önemli engellerdir. Kastamonu suç olaylarının düşük görüldüğü nadir illerden biridir. Buna göre ise şunu söylemek mümkündür: Kastamonu güvenilir bir şehirdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KASTAMONU DIŞ TİCARETİNDE J-EĞRİSİ ETKİSİNİN ANALİZİ

3.1. Gereç ve Yöntem

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacını J-Eğrisi etkisinin ve döviz kurunun Türk dış ticaretine olan etkisini oluşturmaktadır. Bu etkiler zaman serisi analizi kullanılarak araştırılmıştır. Ekonomik literatürde, J-Eğrisinin makro değişkenlerle bir ilgisinin olup olmadığı çeşitli yöntemlerle analiz edilmiştir. Bu çalışmada ekonometrik model olarak zaman serileri analizi yöntemi kullanılmıştır. Zaman serisi analizleri, serinin geçmiş dönemdeki değerlerini göz önünde bulundurup değerkenlerin gelecekteki değerleri hakkında tahminde bulunmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu bağlamda; ARDL Modeli, Eşbütünleşme Analizi, Phillips-Perron (PP) Testi ve AugmentedDickey-Fuller (ADF) Testi kullanılarak değerkenler arasında doğrusal eşbütünleşme olup olmadığı araştırılmıştır.

3.1.2. Veri Seti

Bu alışmada J-Eğrisi etkisinin Türk dış ticareti üzerindeki etkileri ekonometrik olarak incelenmektedir. 2003-2018 aylık veriler kullanılarak model tahmin edilmektedir. Modelde bulunan veriler ve açıklamaları aşağdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 32. Modelde Kullanılan Değişkenlerin Açıklanması

Değişkenler	Değişkenlerin Kısaltması	Veri Kaynağı
Kastamonu'nun İthalatı	M	Direction of TradeStatistics (IMF)
Kastamonu'nun İhracatı	X	Direction of TradeStatistics (IMF)
Reel Efektif Döviz Kuru	REER	EVDS (TCMB)
Gelişmiş Ülkelerin Sektörel Endeksi	YW	International Financial Statistic (IMF)
Kastamonu'nun Sanayi Üretim Endeksi	Y	International Financial Statistic (IMF)

Tablodaki M; Kastamonu'nun dünyadan ithalatını, X; Kastamonu'nun dünyaya ihracatını, REER; reel efektif döviz kurunu, YW; gelişmiş olan ülkelerin sektörel endeksini, Y; Kastamonu'nun sanayi üretim endeksini ifade etmektedir. İthalat (M) ve ihracat (X) sabit ABD doları cinsinden üç aylık zaman serisi verileri TÜİK veri tabanından alınıp, ticaret dengesi ihracatın ithalata bölünmesi (X/M) ile bulunmuştur. Reel efektif döviz kuru Merkez Bankası tarafından $REER = \prod_{t=1}^N \left[\frac{p_{TUR}}{p_i * e_{i,TUR}} \right]^{w_i}$ formülü ile hesaplanır. Formüldeki w_i ; i ülkesinin ağırlığını, Türk Lirası cinsinden paranın değeri e_i , genel fiyat endeksi p_i ile gösterilirken Kastamonu'nun fiyat düzeyi ise p_{TUR} ile gösterilmiştir. Reel efektif döviz kurunun artması, Türk Lirasının reel olarak değer kazandığını gösterir. Aylık istatistiklerin kullanılması konusunda Kastamonu'nun reel gayri safi yurtiçi hâsıla verileri mevcut olmadığı için bu veriyi temsilen (proxyvariable) sanayi üretim endeksi kullanılmıştır. Kastamonu için 2003-2018 dönemleri arasındaki istatistikler alınarak kullanılmıştır. Döviz kuru dış ticaret dengesi arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişki incelenmektedir.

$$\ln\left(\frac{X}{M}\right)_t = \alpha_0 + \alpha_1 \ln(REER)_t + \alpha_2 \ln(Y)_t + \alpha_3 \ln(YW)_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

$$\begin{aligned} \Delta \ln\left(\frac{X}{M}\right)_t &= \beta_0 + \sum_{j=1}^p \beta_{1j} \Delta \ln\left(\frac{X}{M}\right)_{t-j} + \sum_{j=0}^q \beta_{2j} \Delta \ln(REER)_{t-j} \\ &+ \sum_{j=0}^m \beta_{3j} \Delta \ln(Y)_{t-j} + \sum_{j=0}^n \beta_{4j} \Delta \ln(YW)_{t-j} + \theta \varepsilon_{t-1} + e_t \quad (2) \end{aligned}$$

Çalışmada değişkenlerin durağan olup olmadıklarını belirlemek ve entegrasyon derecelerini tespit etmek için PP (PhilipsPerron) Genişletilmiş AugmentedDickey-Fuller (ADF) ve Birim Kök testleri kullanılmıştır. MacKinnon kritik değerlerine göre PP ve ADF testlerinin sonuçları E-Views 9,0 programı ile bulunmuş ve Tablo 36’da gösterilmiştir.

3.1.3. Ekonometrik Metodoloji

3.1.3.1. Birim Kök Testi

Zaman serilerinin çoğu birim kök içermektedir. Bu nedenle zaman serisinin durağanlık durumunun belirlenmesi geliştirilen birim kök testlerinin kullanılıp analizinin yapıp yapılmayacağı kararının verilmesi için önemlidir. Yani bir zaman serisinin durağan olup olmadığı korelogram ve birim kök testi ile anlaşılmaktadır. Durağan olmayan verilerle yapılan analizlerde sahte regresyon sorunu ortaya çıkar. Sahte regresyon sorunu birçok standart hipotez testinin geçersiz olmasına neden olur. Çünkü bu durum yüksek test istatistiklerinin hesaplanmasına yol açar. Zaman serileri ile yapılan bir incelemede ilk aşama durağanlık testlerinin yapılmasıdır. Çalışmada da kullanılan veriler için birim kök testi üzerine yoğunlaşmıştır. Serilerin durağanlığının sınanması amacıyla (Dickey ve Fuller, 1981) ve (Phillips ve Perron, 1988) tarafından testler geliştirilmiştir ve bu çalışmada AugmentedDickey-Fuller (ADF) Testi, Philips-Perron (PP) Testi ve Eşbütünleşme Analizi kullanılmıştır.

Ortalaması ve varyansında zaman içinde değişiklik olmayan ve iki dönem arasındaki ortak varyansı, bu ortak varyansın hesaplandığı döneme değil de sadece iki

dönem arasındaki uzaklığa bağlı olduğu sürece durağan adı verilir (Gujarati, 2005,s.713). Bir serinin durağan ya da durağan olmayan zaman serileri arasında da birçok fark bulunmaktadır.

a. AugmentedDickey-Fuller (ADF) Testi

AugmentedDickey-Fuller testinde H_0 serilerin durağan olmadığını alternatif hipotez de serilerin durağan olduğunu göstermektedir. Yani değişkenlerin düzey değerlerini belirlemek için kullanılan ADF testinin, istatistik değerleri %5 anlamlılık düzeyinde MacKinnon kritik değerinden küçük ise serilerin birim kök içeren sıfır hipotezi reddedilir ve serilerin durağan olduğuna karar verilir aksi takdirde durağan olmadığı sonucuna ulaşılır. Gerçek düzeylerinde durağan olmayan serileri durağanlaştırmak için bu serilerin farkları alınır.

Bir serinin uzun dönemdeki değerini belirlemek için daha önceki dönemde değişkenin aldığı değer ile bu değer dönemi nasıl etkilediği etkilidir. Bu sebeple serinin her dönemde aldığı değer bir önceki dönemde aldığı değer ile regresyonunun bulunması serinin nasıl bir süreçten geldiğini anlamak için gereklidir.

Serilerin durağanlıklarının belirlenmesi için kullanılan DF ve AugmentedDickey-Fuller testleri için geliştirilmiş regresyon denklemleri şu şekildedir:

$$Y_t = \alpha_0 + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 (t - T/2) + \varepsilon_t \Delta Y_t = \alpha_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.1)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.2)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_2 trend + \alpha_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.3)$$

Δ : Fark işlemcisi,

Y_t : Durağanlığın uygulandığı değişken,

α_0 : Sabit terim,

α ve β : Katsayı,

ε_t : Hata terimini

$i : 1,2,3,\dots,k$ ise değişkenler arasındaki otokorelasyon sorununu engelleyen optimal gecikme sayısıdır (Akel, 2012, s.60).

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \delta Y_{t-1} + \alpha_1 \Delta Y_{t-1} + \alpha_2 \Delta Y_{t-2} + \dots + \alpha_k \Delta Y_{t-k} + \varepsilon_t \quad (3.4)$$

Genişletilmiş ADF Testi için boş ve alternatif hipotez durumları;

$H_0: \delta = 0$ durumunda birim kök vardır, durağan değildir.

$H_1: \delta < 0$ durumunda birim kök yoktur, durağandır.

Denklem δ katsayısı t testi kullanılarak oluşturulur. t test istatistiği, tahmini δ parametresinin standart hata terimine bölünmesiyle ADF yani Genişletilmiş DF testi hesaplanır.t istatistiği mutlak değerinin, AugmentedDickey-Fuller Testinin mutlak değerinden küçük olması durumunda, birim kök vardır ve seri durağan değildir (Dede, 2012).

b. Philips-Perron (PP) Birim Kök Testi

PP birim kök testi ADF testinin tamamlayıcısı niteliğinde bir testtir. ADF Birim Kök Testinde hata terimlerinin bağımsız, sabit varyansa ve normal dağılıma sahip olduğu bilinmektedir. AugmentedDickey-Fuller Testi varsayımları ile PP Birim Kök Testi varsayımları karşılaştırıldığında PP testi varsayımlarının daha esnek olduğu bilinmektedir. PP Testinde hata teriminde oto korelasyon ve değişen varyans sorunu olduğuna dair bulgular söz konusudur. Değişkenlere bağlı serilerin durağanlık derecelerini belirlemek için uygulanan Philips-Perrontestidir. PhilipsPerron testinde de ADF testindeki t istatistiğinin aynısı görölmektedir. Bu sebeple DF (Dickey Fuller) Testindeki Mackinnon kritik değerleri PP Testi için de geçerli olmaktadır. Farklı anlamlılık düzeylerinde birim kök sorununun olup olmadığına karar verilirken, MacKinnon kritik değerinin mutlak değeri ve tau istatistik verisinin mutlak değeri karşılaştırılmaktadır. Bu durumda tau istatistiğinin mutlak değeri kritik değerlerin mutlak değerinden büyük olması durumu zaman serisinin durağan olduğunu ve birim kök sorununun olmadığını yani sıfır hipotezinin reddedildiğini göstermektedir. Bunun tam tersi söz konusu olduğunda birim kök sorununun ve serinin durağan olmadığı görölmektedir ve sıfır hipotezi (H_0) kabul edilmektedir. Durağanlık testleri için kullanılan Philips-Perron Testinin denklemleri aşağıdaki gibidir:

$$Y_t = \beta_0 + \delta_1 Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (4.5)$$

$$Y_t = \beta_0 + \delta_1 Y_{t-1} + \delta_2 (t - T/2) + \varepsilon_t \quad (4.6)$$

T : Gözlem sayısı,

Y_t : Testin uygulandığı seri,

ε_t : Hata terimi,

δ, β ve t : Trend değişkeni olarak ifade edilmektedir.

Philips-Perron Testinde hata terimleri arasında heterojen bir dağılım ve zayıf bağımlılık söz konusudur.

3.1.3.2. Eşbütünleşme Analizi

Yapılan çalışmalar zaman serilerinin büyük kısmının durağan olmadığını ortaya koymuştur. Durağan olmayan ve birim kök sorunu olan bu serilerde sahte regresyon durumu ile karşılaşmaktadır. Bu sorunun giderilmesi yani durağanlığın sağlanması için serilerin farklarının alınması gerekmektedir. Fakat bu durum uzun dönem dengesi için gerekli olan serilerin bilgi kaybına ve serilerin arasındaki ilişkinin bozulmasına yol açabilmektedir. Bu durumda durağan olmayan serilerin durağan bir seriye dönüşmesi için eşbütünleşme testine başvurulmaktadır.

Engle ve Granger'in 1987'de geliştirdikleri eşbütünleşme analizi, uzun dönemli bilgilerin kaybedilmesi sorununu düzeyde durağan olmayan 1. farkı durağan olan serilerin düzey halleri ile modelleyerek ortadan kaldırmaktadır. Fakat bu analiz, birden fazla eşbütünleşik vektör olması durumunda geçerliliğini kaybetmektedir. Bu durumdan hareketle Johansen'in 1988 yılında geliştirmiş olduğu yaklaşım ile değişkenlerin içsel olarak kabul gördükleri VAR modelinden hareketle, bu ekonomik değişkenler arasında kaç tane eşbütünleşik vektör bulunduğu test edilmektedir. Engle ve Granger yaklaşımında olduğu gibi, testi yalnız bir eşbütünleşik vektör beklentisi ile sınırlandırmayıp, daha gerçekçi bir sınama gerçekleştirilmektedir.

İki veya daha fazla durağan olmayan ekonomik değişken arasında uzun dönemli ilişkinin ortaya koyulması ve durağan bir ilişkinin ortaya çıkarılması eşbütünleşmeyi oluşturur.

Bu çalışmada asıl incelenmesi gereken yaklaşım, hata düzeltme ve eşbütünleşme analizlerinden bir tanesi olan gecikmesi dağıtılmış otoregresif (ARDL) modelidir.

ARDL (Autoregressive-Distributed Lag) Modeli

Son zamanlarda yapılan çalışmalar eşbütünleşme için ARDL testinin, Johansen ve Granger,...gibi geleneksel eşbütünleşme testlerinden daha çok kullanıldığını göstermektedir. Uzun ve kısa dönemli ilişki olmak üzere ARDL yaklaşımı 2 aşamadan oluşmaktadır. Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin test edilmesi konusunda Pesaran ve Shin (1999)'in geliştirdiği ARDL sınır testi analizi kullanılır. ARDL modeli, serilerin durağan olup olmadıklarının önceden belirlenmesine yönelik zorlukları ortadan kaldırıp, kısa ve uzun dönemli ilişkilerin varlığını incelemeye yardımcı olmaktadır. Bu serilerin bazılarının birinci farkları alındığında bazılarının ise düzeyde durağan olması durumunda çok değişkenli modelde eşbütünleşme bu yöntemle test edilebilmektedir.

Otoregresif dağılımı gecikme modeli (ARDL) sınır testini diğer eşbütünleşme testleri ile karşılaştırdığımızda avantajları olduğu görülmektedir. ARDL modelinin en önemli ve ilk avantajı, test edilen değişkenlerin $I(0)$ ya da $I(1)$ olduğunu önemsemeden uygulamanın gerçekleştirilmesidir. Bundan dolayı otoregresif dağılımı gecikme modelinde ilk önce değişkenlerin bütünleşme derecelerini belirlemek düşünülemez. ARDL Sınır Testi analizinin farklı eşbütünleşme yaklaşımlarından üstün olan yanı verilerin düzey veya birinci farklarının durağan olmasıdır. ARDL Sınır Testi Yaklaşımında, (unrestricted error correction model-UECM) kısıtı olmayan hata düzeltme testi kullanıldığından Engle-Granger testine göre daha iyi istatistiksel özelliklere sahip olması ikinci avantajıdır. Üçüncü bir avantajı ise küçük örnekleme olan çalışmalara da uygulanmasıdır. ARDL modeli, gözlem sayısının az olduğu durumda Granger Nedensellik Testi ve Johansen Eşbütünleşme Analizine göre daha güvenilir sonuçlar elde etmektedir (Pamuk ve Bektaş, 2014).

3.2. Ampirik Analiz

3.2.1. Birim Kök Testi Sonuçları

Tablo 33. Birim Kök Testi Sonuçları

Variabl e	Level	Model	Augmented Dickey- Fuller		Phillips-Perron	
			ADF		PP	
			t-Statistic	Prob.	Adj. t-Stat	Prob.
LTB	Level	Constant	- 10.64941*	0.000000	- 11.26934*	0.000000
LTB	First Difference	Constant	- 11.17809*	0.000000	- 58.13385*	0.000100
LTB	Second Diff	Constant	- 11.02174*	0.000000	- 156.7542*	0.000100
LTB	Level	Constant + Trend	- 11.30573*	0.000000	- 11.57565*	0.000000
LTB	First Difference	Constant + Trend	- 11.14879*	0.000000	- 57.60345*	0.000100
LTB	Second Diff	Constant + Trend	- 10.99106*	0.000000	- 157.2451*	0.000100
LYT	Level	Constant	-2.349167	0.157900	- 3.119535* *	0.026700
LYT	First Difference	Constant	-2.430037	0.134900	- 33.54387*	0.000100
LYT	Second Diff	Constant	- 12.90568*	0.000000	- 133.0086*	0.000100
LYT	Level	Constant + Trend	-2.363146	0.397700	- 6.696938*	0.000000
LYT	First Difference	Constant + Trend	-2.852414	0.180700	- 47.83141*	0.000100
LYT	Second Diff	Constant + Trend	- 12.91723*	0.000000	- 132.5799*	0.000100
LRER	Level	Constant	0.441615	0.984200	0.588186	0.989100
LRER	First Difference	Constant	- 9.909019*	0.000000	- 9.590565*	0.000000
LRER	Second Diff	Constant	- 12.29605*	0.000000	- 34.47289*	0.000100

LRER	Level	Constant + Trend	-1.495275	0.828300	-1.555694	0.806800
LRER	First Difference	Constant + Trend	- 10.09409*	0.000000	- 9.608233*	0.000000
LRER	Second Diff	Constant + Trend	- 12.35215*	0.000000	- 37.29329*	0.000100
LYW	Level	Constant	-1.359177	0.601400	0.464887	0.985100
LYW	First Difference	Constant	-1.172306	0.686200	- 10.95005*	0.000000
LYW	Second Diff	Constant	- 2.821631* **	0.057200	- 58.01695*	0.000100
LYW	Level	Constant + Trend	0.864398	0.999800	4.161852	1.000000
LYW	First Difference	Constant + Trend	-1.330473	0.877100	- 11.21973*	0.000000
LYW	Second Diff	Constant + Trend	-2.940289	0.152400	- 61.05842*	0.000100

*- stationary at 1% , **-stationary at 5% , ***-stationary at 10%

ARDL modeli için gereken tüm değişkenlerin birinci veya sıfıncı dereceden durağan olma şartının sağlandığını göstermektedir. En fazla birinci farkla tüm değişkenler durağan hale geldikleri istatistiksel olarak hem ADF hem de PP testi ile ortaya çıkmaktadır. Böylece ARDL modelinin kullanılmasında bir sorun tespit edilmemiştir.

3.2.2. ARDL Modeli Tahmin Sonuçları

Uygun tahmin için 19008 model tahmin edilmiş ve SC kriterine göre en uygun gecikme değeri bulunmuştur.

Tablo 34: Modelin Tahmin Sonucu

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LTB(-1)	-0.852042	0.093056	-9.156246	0.0000
LYT(-1)	1.144868	0.743714	1.539393	0.1254
LYW(-1)	-1.680089	0.675702	-2.486435	0.0138
LRER(-1)	3.565813	1.047183	3.405147	0.0008
D(LTB(-1))	0.013359	0.072292	0.184798	0.8536
D(LYT)	-0.558907	1.247789	-0.447918	0.6547
D(LYW)	2.181773	1.222488	1.784699	0.0759
D(LRER)	3.256820	3.081385	1.056934	0.2919
C	-10.15190	6.348822	-1.599021	0.1115

Tahmin sonuçlarına bakıldığında uzun dönemde dünya gelirin artışı Kastamonu dış ticaretine olumsuz yönden etki yaptığı gözükmektedir. Böylece Kastamonu'nun kaliteli ve teknolojik mal ihraç etmediği için dünya gelirinden olumsuz etkilenmektedir. Aynı durum kısa dönem için de geçerlidir. Reel efektif kura bakıldığında kısa dönemde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak uzun dönemde anlamlı ve pozitif güçlü bir ilişki bulunmuştur.

SONUÇ

Kastamonu dediğimiz zaman eminim ki birçok kişi Türkiye haritasında yerini bile gösteremez. Buna rağmen Kastamonu Türk kültür tarihinin önemli hizmet noktalarından birisi olmuştur. Gerekirse başkent olması gerekirse ekonomik anlamda önemli katkılarının olması gibi. Giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi Kastamonu'nun bilinen tarihi Hitit İmparatorluğu ile başlamış ve günümüz halini almıştır.

Kastamonu'nun fiziki ve sosyal özelliklerini dikkate aldığımızda yüz ölçümü açısından 13.108,1 km² olan küçük bir ildir. Engebeli arazilerin çok olması nedeniyle yeterince gelişmemiştir. Buna rağmen son yıllarda gerek karayolunun gelişmesi gerek hava yolunun kullanımının artması ile Kastamonu'nun gelişimi hızlanmıştır.

Ulaşımın gelişmesiyle birlikte “ticaret” kavramının Kastamonu ili üzerinde olumlu etkiler bıraktığını görmekteyiz. Kastamonu'da ticaretin son yıllarda daha fazla gelişme gösterdiği aşıkardır. Ve bununla birlikte, ilin ihracat rakamları artmakla birlikte, ilin ticari ve ekonomik açıdan gelişmesi ülkedeki ekonominin gelişmesi ve ticari anlamda ülkenin kalkınmasına destek sağlamaktadır. Kastamonu'nun dış ticaret hacmine baktığımızda 2013-2015 yılları arasında TR82 bölgesinde ve Türkiye'ye oranla Kastamonu'nun ihracat rakamı yaklaşık 130 milyondan 43 milyona düştüğü görülmektedir. İthalat miktarına baktığımızda yine 2013-2015 yılları arasında yaklaşık 57 milyon olan ithalat miktarı 160 milyona çıkmıştır. Bunun en büyük sebebi teknoloji bağımlılığı olmaktadır. Yani elektronik ürünlere olan sempatimiz ithalat oranlarında artışa neden olmaktadır.

Türkiye'de ticaret yapmanın önünde sayısızca engeller vardır. Bunlardan bazıları; vergi oranları, yetersiz altyapı, enflasyon, yolsuzluk gibi.. Bu etkiler ticaret yapmak için birer engel teşkil etmektedir. Ticaretin maksimum düzeyde gelişebilmesi için, ihracat oranlarının artması için, bu engellerin en aza indirilmesi ve hatta kaldırılması gerekmektedir. Girişimcilerin piyasaya rahatça girebilmesi için, girişimcilere yeterince maddi destek sağlanmalıdır. Bütün bu destekler verildiğinde ve ticaretin gelişmesine neden olan etkiler ortadan kaldırıldığında, girişimcilerin korunup, onlara yeterince destek verildiğinde ticaretin zamanla geliştiği muhakkak ki görülecektir. Ve tabii ki ticaret geliştikçe dışa bağımlılığımız azalacak bununla birlikte ihracat oranlarımız artacaktır.

Philips-Perron testinde hata terimleri arasında heterojen bir dağılım ve zayıf bağımlılık söz konusudur.

Tahmin sonuçlarında bakıldığında uzun dönemde dünya geliri artışı Kastamonu dış ticaretinde olumsuz yönden etki yaptığı gözükmemektedir. Böylece Kastamonu kaliteli ve teknolojik mal ihraç etmediği için dünya gelirinden olumsuz etkilenmektedir. Aynı durum kısa dönem içinde geçerlidir. Reel efektif kura bakıldığında kısa dönemde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak uzun dönemde anlamlı ve pozitif güçlü bir ilişki bulunmuştur.

KAYNAKÇA

(<http://www.kastamonukultur.gov.tr/tr/63830/ekonomi.html>)

Akay, Bayram Ve Türkay, Oğuz (2014), “Uluslararasılaşmış Bir Sektörde Rekabet Gücü Neye Bağlıdır? Araç Kiralama İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma”, Kastamonu Üniversitesi İibf Dergisi, 5, 37-54

Aksoy, İ. (2016). Türkiye’de Bölgesel Kalkınmada Kastamonu’nun Yeri, Uluslararası Abana Sempozyumu, 20-21 Mayıs, 204-212.

Akşit, Niyazi, “ Kastamonu” , A’dan Z’ye Tarih Ansiklopedisi, İstanbul 1981, S.590

Arslan S. (2015). Turizm Seferberliği, Katso Dergi, Kastamonu Ticaret Ve Sanayi Odası, Ocak-Mart.

Arslan, Nagehan Talat (2010), “Klasik Neo Klasik Dönüşüm Süreci: Yeni Kamu Yönetimi” Cü İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 11(2).

Asar, H. “Tarihi Türk Ticaret Yapıları Kapsamında Kastamonu Hanları”Kasım 2011, Konya

Aslanoğlu, Erhan (2003), “Türkiye Ekonomisinin Yapısal Sorunları Ve Mevcut Durum”, İşletme –Finans, Sayı. 205, Yıl.18, Nisan, Ss. 62-77.

Aydoğdu, A., Pamukçu, H. Ve Yaşarsoy, E. (2015), Konaklama İşletmelerinin Engelli Bireylere Uygunluğu: Kastamonu Örneği, Iıı. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi, 5-7 Kasım, Eskişehir, (358-368).Çağlı, I. B. (2012). Türkiye’de Yerel Kültürün Turizm Odaklı Kalkınmadaki Rolü: Gastronomi Turizm Örneği. Basılmamış, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aykaç, Gökhan Ve Çiftçi, Cemil (2011), “Oecd Ülkelerinde İşgücü Piyasası Regülasyonları Ve Regülasyonlardaki Eğilimler”, Ekonomik Yaklaşım, 22(78), 91-118.

Babaş, T. (2014). Kastamonu Turizminin Bir Master Planı Olmalı, Doğru Eksen Haber Ve Ekonomi Dergisi, 3 (17). Baskı, 1972.

Berber, Metin Ve Artan, Seyfettin (2004), “Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, Türkiye Ekonomi Kurumu Discussionpaper2004:21

Berg, Andrew-Anne Kruger (2003), “Trade, Growth, Andpoverty: A Selectivesurvey”, Imf Workingpaper, Wp/03/30.

Boré, E., (1840,9 “Memoired“Unvoyageur En Orient”, Paris

Ceylan, O., (1989), “Geleneksel Türk – Osmanlı Çarşı Yapılarının Oluşumu, Gelişimi Ve Yakın Doğu Kültürleri İle Olan Etkileşimleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Msü, İstanbul.

Çelik, K. (2015). Uluslararası İktisat, 6. Baskı, Celepler Matbaacılık Yayın Dağıtım: Trabzon.

Çoban, Orhan (1999), “Bir Siyasal Yozlaşma Türü Olarak Rüşvet Ve Ekonomik Etkileri”, Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(1), 173-195.

Davut, Lale (2002), Sanayi İktisadi Piyasa Yapısı Unsurları, İmaj Yayınevi

Dede, B. (2012). Türkiye’de Petrol Fiyatları Ve Ekonomik Büyüme. Ege Üniversitesi.

Defréner, M.. (1851), “Voyagesd“Ibnbatouta Dans L“Asiemineure”, Paris.

Dilek, Serkan (2016), “Enformasyon Ve Bilgiye Dayalı Ekonomi”, Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11, 87-91

Dilek, Serkan And Kandemir, Orhan (2013). “Intheprocess Of Global Crisis The Importance Of Tourismindcreasingregional Development Differences: An Evaluation Of Kastamonu Provinceinturkey”, International Journal Of Management Andinnovation, 5(1), 12-30.

Dilek, Serkan Ve Top, Seyfi (2012), “Is Settingupbarrierstoentryalwaysprofitableforincumbentfirms?”,Procediasocialandbehavioralsciences, 58, 774-782.

Dinçer, B., Özaslan, M., Ve Kvasoğlu, T. (2003). İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003), Dpt, Bölgesel Gelişme Ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, (Mayıs), Ankara

Eleren, Ali (2006), “Kuruluş Yeri Seçiminin Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemi İle Belirlenmesi: Deri Sektörü Örneği”, Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(2), 405-416

Eyüpgiller, (1988) Kemal Kutgün, “Kastamonu Kent Tarihi Fiziksel Gelişimi, Anıtsal Yapıları Ve Konutları”, Ejos I, No.1 S. 21

Eyüpgiller, (1988), “Kastamonu” , Meydan Larousse, V11, İstanbul, S.59

Eyüpgiller, K., (1999), “Bir Kent Tarihi: Kastamonu”, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Faroqhi, (2004) Suraiya, “Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik Ve Sosyal Tarihi 1600-1914, “ Eren Yayıncılık, İstanbul .

Fidan, M. (2017), “Osmanlı Döneminde Fiyat Hareketliliği” Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 7 Sayı 13 , Haziran 2017

Gable, Myron; Topol, Martin T., Mathis, Stephen and Fishermelwyn (1995), “Entrybarriersinretailing”, Journal Of Retailingand Consumer Services, 2(4), 211-221.

Gerni, Cevat-Ömer S. Emsen-Mustafa K. Değer (2008), “İthalata Dayalı İhracat Ve Ekonomik Büyüme: 1980- 2006 Türkiye Deneyimi”, 2. Ulusal İktisat Kongresi, İzmir.

Grossman, Gene-Elhanan helpman (1991), Innovationandgrowth İn The Global Economy, Mıt Press, Cambridge.

Gülmez, Ahmet Ve Yardımcıoğlu, Fatih (2012), "Oecd Ülkelerinde Ar-Ge Harcamaları Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Eşbütünleşme Ve Panel Nedensellik Analizi (1990-2010).", Maliye Dergisi, 163, 335-353

Halis, Mine Ve Altmışev, Sancar (2015), “Kırgızistan Çüy Bölgesi Süt Ürünleri Sektörünün Rekabet Analizi”, Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6, 6-22.

Halis, Muhsin; Akowa, O Ve Tagraf, H (2007), “The Relationshipbetweenethicsandquality: Conflictsandcommongroups”, Serbianjournal Of Management, 2(2), 127-145

[Http://Www.Kastamonukultur.Gov.Tr/Tr,63806/Tarihce.Html](http://Www.Kastamonukultur.Gov.Tr/Tr,63806/Tarihce.Html)

İbret, Ü. B. (2010) Kastamonu'nun Göç Olgusu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi (20), 34-47.

İnançlı, Selim Ve Konak, Ali (2011), “Türkiye’de İhracatın İthalata Bağımlılığı: Otomotiv Sektörü”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(2).

İnançlı, Selim; Ekici, Mehmet Sena Ve Babacan, Adem (2012), “Gelen Yabancı Turist Ve Yurtdışına Çıkan Yerli Turistler İle Kişi Başına Gelir Arasındaki Uzun Dönem İlişkinin Belirlenmesi 1980-2011 Dönemi: Türkiye Örneği”, Sakarya İktisat Dergisi, 1(3), 1-19.

İpek, E. (2008). Dünya Petrol Fiyatlarındaki Değişimin Türkiye'nin Ekonomik Büyümesi Üzerine Etkileri. Balıkesir Üniversitesi

İşkur (2016) Kastamonu 2016 Yılı Faaliyet Raporu, Kastamonu.

Jayme, Frederiko G. (2001), "Notes On Tradeandgrowth",Texto Para Discussao No:166, [Http://Www.Cedeplar.Ufmg.Br/Pesquisas/Td/Td%20166.Pdf](http://Www.Cedeplar.Ufmg.Br/Pesquisas/Td/Td%20166.Pdf), (12.03.2016)

K.İ.Y, 1993, “Kastamonu İl Yıllığı”.

Kandemir, O. Ve İren, Z. T. (2017). “Kastamonu İli İşgücü Piyasasının Durumu Ve İşkur Faaliyetlerinin Analizi”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (52): 1063-1075.

Karabacak, Yakup (2013), “Vergi Karmaşıklığı Modern Vergi Sistemlerinin Kaçınılmaz Sonu Mudur?” Mali Çözüm İsmmo, 15-30

Kastamonu Şeriyeye Sicilleri Defteri, No.558.148, Sicil No.111, 15 Safer 1310; 312

Kepenek, Yakup Ve Nurhan Yentürk (2000), Türkiye Ekonomisi, 11. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Kesgingöz, Hayrettin (2015), “Döviz Kurundaki Değişimin Türkiye-Kırgızistan Dış Ticaretine Etkisi:Var Analizi”, Kastamonu Üniversitesi İibf Dergisi, 8

Köprülü, Mehmet Fuat, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Ankara, T.T.K. Yay., I.

Kşs, No: 60 , S.116, H120

Küçükgül, İ. (2014). Enerji Kullanımı, Dış Ticaret Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teori, Literatür Ve Uygulama. Mustafa Kemal Üniversitesi

Maden, Fahri, (2007),“XVIII. Yüzyılın Sonu XIX. Yüzyıl Başlarında Kastamonu'da Esnaf Grupları, Zanaatkarlar Ve Ticari Faaliyetler”S.157-158

Mazumdar, Joy (1996), “Do Staticgainsfromtradeleadtomedium-Run Growth?”, Journal Of Politicaleconomy, 104(6): 1328-1337.

Narayan, P., Ve Smyth, R. (2005). Tradeliberalizationandeconomicgrowth İn Fiji . An Empiricalassessment Using The Ardl Approach. Journal Of Theasia Pacific Economy, 10(1), 96–115. Http://Doi.Org/10.1080/1354786042000309099

Öniş, Z. Ve Aysan, A.F., (2000), “Neoliberalglobalization, Thenation-Stateand Financial Crises İn The Semi-Periphery: A Comparative Analysis”, Third World Quarterly, Vol. 21.

Öztürk Sait, (2001),“Kassâm”, Tdv Ansiklopedisi , Xxiv, İstanbul, S.581

Pamuk, M., Ve Bektaş, H. (2014). Türkiye’de Eğitim Harcamaları Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ardl Sınır Testi Yaklaşımı. Siyaset,Ekonomi Ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2(2), 77–90

Quah, Danny-James A. Rauch (1990), "Opennessandthe Rate Of Economicgrowth", Mimeo, (Mit, Cambridge, Ma).

Rivera-Batiz, Luis - Paul M. Romer (1991) "Economic Integration Andendogenousgrowth", Quarterlyjournal Of Economics, 106 (2): 531-556.

Sayılı, T., (1992), “Alışveriş Merkezlerinin Gelişimi Sınıflandırılması Ve Tasarımını Etkileyen Faktörler”, Yüksek Lisans Tezi, Mgsü, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Semavi Eyice, (2001),“Bedesten”, Tdv İslam Ansiklopedisi, V, İstanbul , S.303

Serdengeçti, S., (2002), “Ubat 2001 Krizi Üzerine DÜünceler: Merkez Bankası Bakı Açısından Çıkarılacak Dersler”, Odtü V1. Uluslararası Ekonomi Konferansı, Ankara.

Sevinç, (1985), Necdet, Osmanlı Sosyal Ve Ekonomik Düzeni,Üçdal Neşriyat, İstanbul, S. 128

Seyidoğlu, H. (2013). Uluslararası İktisat: Teori Politika Ve Uygulama, 19. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul

Şahinoğlu, T., Özden, K., Başar, S., Ve Aksu, H. (2010). Türkiye’de Enflasyonun Oluşumu: Ardl Yaklaşımı. Sosyoekonomi, 11(11), 28–46

Şahinoğlu, T., Özden, K., Başar, S., Ve Aksu, H. (2010). Türkiye’de Enflasyonun Oluşumu: Ardl Yaklaşımı. Sosyoekonomi, 11(11), 28–46.

Şanlısoy, Selim Ve Kök, Recep (2010), “Politik İstikrarsızlık- Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987-2006), Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25(1), 101-125.

Tuğlacı, Pars, Osmanlı Şehirleri, İstanbul, (1985), S.205, “Kastamonu”, Yeni Türk Ansiklopedisi, V, İstanbul 1985, S.1744; Eyüpgiller, Age, S.77-78 (Bu Kaynakta Yanıkzadeelhacahmed Olarak Geçmektedir.)

Tuik (2014), Seçilmiş Göstergelerle Kastamonu 2013, Yayın No:4270

Türkkan, Erdal (2001), Rekabet Teorisi Ve Endüstri İktisadı, Turhan Kitapevi.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “ Osmanlı Devletinin Merkez Ve Bahriye Teşkilatı”, Ankara, 1988, S. 450

Wef (2015), The Global Competitiveness Report 2015-16

Yakışık, Harun Ve Çetin, Ahmet (2014), “Eğitim, Sağlık Ve Teknoloji Düzeyinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ardl Sınır Test Yaklaşımı”, Sosyo Ekonomi, 21, January.

Yaman, Z., (2003), Kastamonu Turizm Envanteri.

Yavuz, N. Ç. (2004). Koentegrasyon Analizinde Dağıtılmış Gecikmeli Otoregresif Model Yaklaşımı İle Türkiye İthalat-Gsmh İlişkisinin İncelenmesi (19832001). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 54(1), 139–152.

Yücel, Y., (1991), “Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I, Çobanoğullarıbeyliğicandaroğulları Beyliği-Mesaliku“L-Ebsar“A Göre Anadolu Beylikleri”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Zorlu, Kürşat Ve Hacıoğlu, Ümit (2012), “The Conflictissuein International Business And The Global Leadership”, Procediasocialandbehavioralsciences, 41, 100-107

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Kastamonu Merkez İlçe Dâhil Toplam 20 İlçeden Oluşmaktadır	17
Tablo 2. Nüfus Yapısı ile İlgili Genel Göstergeler, 2015	17
Tablo 3. Net Göç Hızı (%)	19
Tablo 4. Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayıları, 2015	20
Tablo 5. Okuma Yazma Bilmeyenlerin Toplam Nüfus İçindeki Oranları, 2015 (%)	21
Tablo 6. Eğitim durumuna göre kursiyer sayıları Kastamonu 2015	22
Tablo 7. Türkiye’de Ticaret Yapmanın Önünde Engeller	34
Tablo 8. Kişi Başı İhracat Miktarı, 2007 – 2011 (ABD Doları)	37
Tablo 9. İhracat Miktarı, 2014 – 2018 (Bin ABD Doları)	37
Tablo 10. İthalat Miktarı, 2014 – 2018 (Bin ABD Doları)	38
Tablo 11. İhracatçı Firma Sayısı, 2007 – 2012	38
Tablo 12. İthalatçı Firma Sayısı, 2007 – 2012	39
Tablo 13. Faaliyetlere Göre İhracat Rakamları, 2011 (Bin ABD Doları).....	40
Tablo 14. Faaliyetlere Göre İthalat Rakamları, 2011 (Bin ABD Doları).....	41
Tablo 15. Ükelere Göre İhracatın Dağılımı, 2012 (Bin ABD Doları)	43
Tablo 16. Kişi Başı Gayri Safi Katma Değer, 2007 – 2011 (Cari Fiyatlarla, TL).....	45
Tablo 17. İşgücü Göstergeleri, 2011 – 2015 (%)	46
Tablo 18. Aktif Sigortalıların Pasif Sigortalılara Oranı, 2015	46
Tablo 19. 2001 - 2016 Arasında Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri.....	48
Tablo 20. Kurulan, Tasfiye Edilen ve Kapanan Şirket Sayıları.....	49
Tablo 21. Tarımsal Alan Dağılımı, 2014 (%)	51
Tablo 22. Orman Alanı 2015	54
Tablo 23. Kastamonu’da Türlerine Göre Orman Ürünlerinin Üretimi, 2012 – 2015 (m ³)	55
Tablo 24. Sektörlerin GSKD İçindeki Payı, 2006 – 2011 (%).....	58
Tablo 25. Kastamonu Organize Sanayi Bölgeleri.....	58
Tablo 26. Küçük Sanayi Siteleri, 2016	59
Tablo 27. İmalat Sanayiinde İşyeri ve İstihdam Sayısının Değişimi, 2013 – 2014...60	
Tablo 28. İşyeri ve İstihdam Açısından Ticaret Sektörünün Payı, 2014	62
Tablo 29. İhracat Miktarı, 2013 – 2015 (ABD Doları)	62
Tablo 30. İthalat Miktarı 2013-2015 (ABD Doları).....	63

Tablo 31. 2018 Yılı Fasıllar Ve İllere Göre Kastamonu İli Dış Ticaret (TL)	63
Tablo 32. Modelde Kullanılan Değişkenlerin Açıklanması.....	74
Tablo 33. Birim Kök Testi Sonuçları.....	80
Tablo 34. Modelin Tahmin Sonucu	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1.** İhracatın ve İthalatın Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı, 2011 41
- Şekil 2.** Kastamonu İli Ürün Gruplarına Göre İhracat Dağılımı, 2012 42

EKLER

Türkiye'nin Aylara Göre İhracat ve İthalat Rakamları, 2017

		İhracat		İthalat	
Yıllar	Aylar	Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)
2017	1	11 247 586	17,8	15 591 509	15,9
	2	12 089 909	-2,2	15 825 998	1,6
	3	14 470 814	13,4	19 017 539	7,0
	4	12 859 939	7,6	17 787 683	9,9
	5	13 582 080	12,3	20 923 446	21,7
	6	13 125 307	2,0	19 173 756	-1,6
	7	12 612 074	28,0	21 490 791	46,2
	8	13 248 463	12,0	19 761 715	15,3
	9	11 810 081	8,3	21 217 241	30,6
	10	13 912 699	8,7	21 217 241	24,7
	11	14 188 323	11,0	20 546 983	21,3
	12	13 845 666	8,3	23 084 576	25,4
(1-12)		156 992 940	10,1	233 799 651	17,7

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

(Değer: Bin ABD \$ / Value: Thousand US \$)

Türkiye'nin Aylara Göre İhracat ve İthalat Rakamları, 2018

Yıllar	Aylar	İhracat		İthalat	
		Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)
2018	1	12 434 872	10,6	21 522 940	38,0
	2	13 148 872	8,8	18 937 044	19,7
	3	15 554 921	7,5	21 434 900	12,7
	4	13 848 923	7,7	20 556 740	15,6
	5	14 260 524	5,0	22 063 822	5,5
	6	12 928 151	-1,5	18 449 531	-3,8
	7	14 056 269	11,5	20 059 458	-6,7
	8	12 354 309	-6,7	14 804 981	-22,7
	9	14 456 489	22,4	16 325 958	-18,3
	10	15 684 379	12,7	16 174 465	-23,8
	11	15 505 674	9,3	16 161 060	-21,3
	12	13 878 556	0,2	16 552 966	-28,3

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

(Değer: Bin ABD \$ / Value: Thousand US \$)

Kastamonu'nun Aylara Göre İhracat ve İthalat Rakamları, 2018

2018	İhracat	İthalat
Ocak	8 231	32 468
Şubat	2 475	28 894
Mart	13 948	20 554
Nisan	5 970	25 273
Mayıs	6 043	24 335
Haziran	9 246	7 196
Temmuz	7 248	26 031
Ağustos	8 976	22 263
Eylül	4 241	25 661
Ekim	26 005	15 320
Kasım	19 633	5 937
Aralık	15 915	11 025
TOPLAM	127 871	244 956

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, u)

(Değer: Bin ABD \$ / Value: Thousand US \$)

ÖZGEÇMİŞ

Vildan CİĞLIOĞLU 04.05.1993 yılında Kastamonu merkezde doğmuştur. İlkokul ve ortaokul öğrenimini Şehit Şerife Bacı İlköğretim Okulu'nda okumuştur. Lise öğrenimine Kuzeykent Lisesi'nde devam etmiştir. 2012 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi'ne başlamış, 2016 yılında mezun olmuştur. Yine 2016 yılının eylül ayında Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ABD'de yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

